

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Державний заклад «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»**

Факультет дошкільної педагогіки та психології

Кафедра сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Кваліфікаційна робота магістра

**ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ КАЗКОТЕРАПІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ
МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Виконала: здобувачка

освітнього ступеня магістра

заочної форми навчання

ОПП «Дошкільна освіта. Практична
психологія в закладах дошкільної освіти»

спеціальності 012 Дошкільна освіта

Роговець Анастасія Сергіївна

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Літовченко Ольга Василівна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ КАЗКОТЕРАПІЇ У РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	6
1.1. Поняття казкотерапії: сутність, завдання та методики.....	6
1.2. Особливості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.....	11
1.3. Вплив казки на формування мовленнєвих навичок.....	15
1.4. Особливості проведення казкотерапевтичних занять у закладах дошкільної освіти.....	21
1.5. Використання авторських казок і інтерактивних методик у мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку.....	24
Висновки до 1 розділу.....	28
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ КАЗКОТЕРАПІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	30
2.1. Експериментальне дослідження стану розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку.....	30
2.2. Результати експериментального дослідження стану розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку.....	38
2.3. Зміст методики використання казкотерапії для розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку.....	47
2.4. Аналіз результатів впровадження казкотерапевтичних методів.....	58
Висновки до 2 розділу.....	66
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	77

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в тому, що постійно зростає потреба в ефективних та інноваційних засобах мовленнєвого розвитку, які враховують не лише психологічні особливості дитини, її інтереси та емоційні потреби, а й сприяють формуванню здорової мовленнєвої культури. Сучасні умови, в яких значна частина дітей стикається з труднощами у мовленнєвому розвитку, ставлять перед педагогами та логопедами завдання розробки нових методик і підходів, що допоможуть не тільки коригувати мовленнєві порушення, але й позитивно впливатимуть на емоційну та соціальну адаптацію дитини.

На думку учених (А. Аніщук, А. Богуш, А. Горєлова, І. Грузинська, Л. Калмикова, К. Крутій, Н. Лопатинська, Н. Луцан та ін.) особлива увага повинна бути приділена таким методам, які забезпечать всебічний розвиток особистості дитини, включаючи не лише мовленнєві, але й когнітивні, емоційні та соціальні аспекти. У зв'язку з цим, розробка та впровадження ефективних методик мовленнєвого розвитку є важливим напрямом для наукових досліджень у цій галузі.

Дослідження О. Борисенко, О. Бредіхіної, О. Веракси, Н. Герман, М. Замелюк та ін. доводять, що казкотерапія як психолого-педагогічний інструмент поєднує в собі емоційність, доступність і корекційний потенціал.

Таким чином, дослідження методів казкотерапії є актуальним, оскільки воно спрямоване на підвищення ефективності мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку та профілактики його порушень.

Об'єкт дослідження: особливості процесу розвитку мовлення у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: методи казкотерапії, що використовуються для розвитку мовлення у дітей дошкільного віку та профілактики його порушень.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування та практичне визначення ефективності застосування методів казкотерапії для розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку, а також профілактика його порушень через

інтеграцію казок у педагогічну практику.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні аспекти використання казкотерапії у розвитку мовлення дітей дошкільного віку.
2. Визначити особливості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.
3. Провести дослідження стану розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку.
4. Розробити та апробувати методику використання казкотерапії для розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку та профілактики порушень мовленнєвого розвитку.
5. Проаналізувати результати впровадження методики використання казкотерапії для розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку з використанням статистичних методів.

Теоретичні основи дослідження базуються на інтеграції сучасних наукових концепцій і підходів до розвитку мовлення дітей дошкільного віку, а також використанні казкотерапії, як ефективного методу корекції мовленнєвих порушень і розвитку мовленнєвих навичок. Дослідження ґрунтується на таких теоретичних аспектах: психолого-педагогічна теорія мовленнєвого розвитку дітей (А. Богуш, Т. Дуткевич, Л. Калмикова, К. Крутій, Н. Лопатинська, Н. Луцан, М. Пентилюк та ін.); когнітивно-психологічні основи казкотерапії (О. Борисенко, О. Бредіхіна, Н. Герман, М. Замелюк, Н. Лісневська, І. Садова та ін.); психолого-педагогічні підходи до розвитку мовлення у дітей дошкільного віку методами казкотерапії (О. Ласточкіна, З. Мацюк, А. Пасічник, Т. Полковенко та ін.); методологічні підходи до профілактики та корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку (С. Кондукова, З. Ленів, Ю. Рібцун, В. Тарасун, Л. Трофіменко, М. Шеремет та ін.).

Методи дослідження: аналіз наукових джерел з використання казкотерапії в розвитку мовлення дітей дошкільного віку; спостереження за мовленням дітей, фіксація, аналіз та узагальнення отриманих результатів; анкетування батьків; розробка та проведення діагностичних вправ і завдань;

розробка та проведення казкотерапевтичних занять, вправ, ігор та завдань; порівняльний аналіз результатів розвитку мовлення до і після застосування казкотерапії для виявлення ефективності методики; обробка отриманих даних за допомогою кількісних методів для виявлення статистичної значущості результатів експерименту.

Наукова новизна дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичному визначенні ефективності використання казкотерапії для розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку, що дозволяє виокремити нові аспекти казкотерапевтичного впливу на когнітивний, емоційний і мовленнєвий розвиток дітей.

Практична значущість дослідження полягає в розробці та апробації методики казкотерапії, яка може бути впроваджена в роботу закладів дошкільної освіти для підтримки та розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку. Результати дослідження можуть бути використані логопедами, вихователями та батьками для покращення мовленнєвого розвитку дітей та запобігання порушенням мовлення в процесі навчання і виховання.

Дослідно-експериментальна база дослідження: ЗДО «Ясла-садок» №80, м. Одеси.

Апробація та впровадження результатів дослідження: результати дослідження були обговорені на засідання кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології ПНПУ ім. К.Д. Ушинського і відображено в збірнику матеріалів V Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика» (6 листопада 2025 року) м. Одеса, Україна. За результатами участі у конференції опубліковано наукову статтю.

Структура роботи: дослідницька робота складається зі вступу, двох змістовних розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 69 сторінок основного тексту. Робота містить 4 таблиці і 3 додатки. У списку використаних джерел – 75 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ КАЗКОТЕРАПІЇ У РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Поняття казкотерапії: сутність, завдання та методики

Як зазначено у працях учених (О. Бредіхіної, О. Веракси, А. Григорчук, Н. Лісневської, І. Маргулян, І. Садової та ін.), казкотерапія є особливо актуальною для дітей дошкільного віку, оскільки в цей період вони активно пізнають світ через образи, символи та метафори [9, с. 14]. Казки стають для них природним способом навчання, самопізнання та емоційного розвитку [12, с. 65].

А. Богуш зазначає, що казка – це унікальний жанр усної та літературної творчості, що у вигадливій формі відображає уявлення про життя, людей, природу та суспільство. Вона поєднує чарівність фантазії, глибокий моральний зміст і динамічний сюжет. Незалежно від того, базується вона на реальних подіях чи є повністю вигаданою, казка завжди містить елементи чудесного та неймовірного. Вона відкриває перед читачами та слухачами дивовижний світ, де добро перемагає зло, а головний герой, долаючи випробування, досягає своєї мети [7, с. 98].

А. Пасічник узагальнює, що казки мають низку характерних рис, які вирізняють їх серед інших літературних жанрів:

1. Магічні елементи. Фантастика є невід'ємною частиною казкового світу. У ньому оживають чарівні істоти, діють магічні предмети, а герої потрапляють у незвичайні ситуації, наприклад, перетворюються на тварин, отримують надприродні здібності або зустрічають казкових помічників.

2. Персонажі. Герої казок зазвичай мають чітко окреслені риси: вони можуть бути втіленням добра або зла. Часто в історіях з'являються чарівні персонажі – феї, відьми, чаклуни, добрі чи злі духи, які допомагають або, навпаки, випробовують головного героя. Водночас у казках присутні й

звичайні люди, що долають труднощі завдяки своїм чеснотам.

3. Моральний зміст. Казка завжди несе в собі певне моральне повчання – про чесність, сміливість, мудрість, співчуття або винагороду за добрі вчинки. Вона вчить дітей розрізняти добро і зло, розуміти наслідки своїх дій та формує уявлення про справедливість [48, с. 12].

Як влучно зазначила М. Машовець, казкові сюжети найчастіше ґрунтуються на вічній боротьбі між добром і злом. Головний герой стикається з труднощами, проходить через випробування, зустрічає союзників і ворогів, а в підсумку перемагає або знаходить рішення своєї проблеми. Його подорож часто є символічним відображенням шляху до особистісного зростання та вдосконалення [44, с. 21].

О. Борисенко визначає, що будь-яка казка має чітку побудову:

1. Вступ – традиційно починається з фрази на зразок «Жили-були...», що створює особливу атмосферу вигадки та налаштовує слухача на казковий лад.

2. Основна частина – у ній розгортаються події, головний герой стикається з проблемами та випробуваннями. Часто йому допомагають чарівні помічники або ж власна кмітливість і доброта.

3. Розв'язка – найчастіше завершується щасливо, з торжеством справедливості та перемогою добра над злом [8, с. 36].

Н. Луцан зауважує, що мова казок вирізняється простотою та образністю. У них часто використовуються повтори, ритмічні конструкції, рими, що полегшують запам'ятовування та роблять текст мелодійним. Діалоги героїв можуть містити магічні фрази чи заклинання, які підсилюють відчуття чарівності [40, с. 49].

Казки поділяються на дві основні групи:

1. Народні – це твори, що передавалися з покоління в покоління в усній формі. Вони відображають традиції, вірування та світогляд певного народу. Народні казки поділяються на казки про тварин, чарівні казки та побутові.

2. Літературні казки створені конкретними авторами, які можуть додавати до традиційних сюжетів нові елементи, героїв і стиль викладу. Такі

казки, хоч і спираються на народні мотиви, мають індивідуальну авторську манеру [71, с. 183].

Таким чином, казка – це не просто вигадана історія, а потужний засіб виховання, навчання та розвитку уяви. Вона передає мудрість поколінь, допомагає дітям зрозуміти основи моралі та етичних норм, а також занурює їх у чарівний світ, де можливо все. Казки допомагають дітям краще розуміти навколишній світ, засвоювати моральні цінності, розвивати фантазію, мовлення та когнітивні навички. Через казкові сюжети дитина вчиться співпереживати героям, розпізнавати емоції, аналізувати ситуації та знаходити рішення. Отже, казка – це не лише засіб розваги, а й важливий інструмент пізнання, розвитку та формування уявлень про світ.

Казкотерапія – це метод психологічної допомоги, що базується на використанні казок для вирішення різноманітних емоційних, психологічних та соціальних проблем у дітей [22, с. 42].

За М. Замелюк, казкотерапія є унікальним методом розвитку особистості дитини, що поєднує в собі освітні, виховні та корекційні функції [22, с. 43]. Л. Шик зазначає, що завдяки цьому підходу малюки не лише покращують мовленнєві навички, а й отримують можливість глибше розуміти себе та навколишній світ [28, с. 3].

На основі проаналізованих досліджень (І. Грузинська, М. Замелюк, Л. Коновалова, Л. Самошкіна та ін.) було визначено основні завдання казкотерапії.

Перш за все, це мовленнєвий розвиток, на думку Л. Коновалової, – казка є потужним інструментом збагачення словникового запасу, оскільки знайомить дитину з новими словами та висловами. Вона сприяє розвитку зв'язного мовлення, формуванню вміння будувати речення правильно з граматичної точки зору та чітко виражати свої думки. Крім того, слухання казок покращує дикцію та інтонаційну виразність мовлення [33, с. 29].

У своїх дослідженнях М. Замелюк доводить, що казка сприяє розвитку уяви та мислення – вона відкриває перед дитиною безмежний світ фантазії, в

якому вона може створювати власні образи, передбачати подальший розвиток подій і аналізувати поведінку героїв. Це сприяє розвитку творчого та логічного мислення, а також формуванню вміння робити висновки та узагальнення [23, с. 15].

Також дослідниця відзначає корекційний вплив казки – з її допомогою дитина вчиться справлятися з власними емоційними переживаннями, страхами та тривожністю. Через ідентифікацію з персонажами вона проживає різні життєві ситуації, що допомагає їй краще розуміти свої почуття та знаходити шляхи вирішення складних питань [23, с. 16].

Важливим є формування соціальних навичок, на чому наголошує Л. Самошкіна, адже казки часто містять моральні уроки, які сприяють вихованню доброти, співчуття, дружелюбності та відповідальності. Діти, слухаючи або беручи участь в обговоренні казкових історій, навчаються взаємодіяти з іншими, розуміти мотиви поведінки персонажів і застосовувати ці знання у реальному житті [57, с. 26].

Розвиток творчих здібностей (за І Грузинською) – створення власних казок, малювання ілюстрацій до історій, розігрування сценок сприяє самовираженню дитини. Така діяльність розвиває її креативність, художнє мислення та емоційну чутливість [17, с. 211].

Казкотерапія має широкий спектр методів, які допомагають залучити дитину до активної участі в казковому процесі.

За А. Григорчук, один із найпростіших, але ефективних методів – це читання казок дорослим з подальшим обговоренням змісту. Діти не тільки слухають історію, а й навчаються висловлювати свої думки щодо дій персонажів, оцінювати їхні вчинки [16, с. 25].

Під час обговорення важливо використовувати навідні запитання, наприклад: *Що ти відчував, коли слухав цю казку? Як би ти вчинив на місці головного героя?* Такі питання допомагають розвивати критичне мислення, емоційну грамотність та комунікативні навички [16, с. 26].

Інсценування казок (за О. Бурчик), тобто розігрування казкових історій

у театральній формі дозволяє дітям глибше зануритися в сюжет і відчувати себе частиною чарівного світу. Під час виконання ролей вони вдосконалюють артикуляцію, інтонацію та виразність мовлення, а також навчаються взаємодіяти з іншими учасниками гри. Така діяльність сприяє розвитку емпатії, самовираженню та покращенню навичок невербального спілкування [11, с. 204].

Т. Бошовець відзначає дієвість такого методу, як творче придумування казок – діти самостійно або за допомогою дорослих вигадують власні казкові історії, що стимулює їхню уяву та логічне мислення. Важливим аспектом цього методу є можливість для дитини створювати нові світи, персонажів та ситуації, що сприяє розвитку мовлення, навичок побудови зв'язного висловлювання та оригінальності мислення [4, с. 22].

О. Бурчик доводить ефективність казкотерапевтичних малюнків – після прослуховування казки дітям пропонується намалювати ілюстрації до неї, що дозволяє візуалізувати почуте, закріпити образи та глибше усвідомити сенс історії. Така діяльність також допомагає розвивати дрібну моторику, емоційне сприйняття та художні здібності [11, с. 65].

Моделювання казкових ситуацій – дітям пропонують уявити альтернативний розвиток подій у казці, змінити її кінець або запропонувати власне рішення проблеми, з якою зіткнувся головний герой. Це допомагає розвивати критичне мислення, здатність до аналізу та передбачення наслідків певних вчинків. Крім того, цей метод навчає дітей шукати творчі шляхи вирішення життєвих ситуацій [11, с. 66].

О. Деркач виділяє метод персоніфікації – дитина ототожнює себе з певним героєм казки, приміряючи на себе його почуття, емоції та досвід. Цей підхід допомагає малюкові краще усвідомити власні переживання, знайти відповіді на хвилюючі питання і навіть подолати страхи чи невпевненість у собі. Наприклад, якщо дитина боїться темряви, їй можна розповісти історію про героя, який навчився справлятися з цим страхом, що сприятиме формуванню впевненості та адаптивних механізмів поведінки [18, с. 39].

Таким чином, казкотерапія є не лише ефективним інструментом мовленнєвого розвитку, а й потужним засобом впливу на емоційну та соціальну сферу дитини. Використовуючи різноманітні методи, педагоги та батьки можуть допомогти дітям не лише навчитися говорити чітко та виразно, а й розвинути їхню уяву, емпатію та самостійність у прийнятті рішень.

1.2. Особливості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку

Мовленнєвий розвиток у дошкільному віці є одним із найважливіших аспектів загального психічного та інтелектуального становлення дитини. На думку учених (А. Аніщук, А. Богуш, А. Горелова, Т. Дуткевич, Л. Калмикова, Н. Луцан, В. Тарасун та ін.), саме в цей період закладаються основи комунікативних навичок, активно розширюється словниковий запас, удосконалюється граматична структура мовлення, а також розвивається зв'язність висловлювань. Мовленнєвий розвиток є важливим показником пізнавальних здібностей дитини, оскільки мова є основним засобом передачі інформації та взаємодії з навколишнім світом.

Основні етапи мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку учені (Т. Дуткевич, Л. Іщенко, Л. Калмикова, С. Кондукова, В. Шкльода) поділяють на молодший, середній і старший дошкільний вік.

Молодший дошкільний вік (3–4 роки) – на цьому етапі дитина активно поповнює свій словниковий запас, вчиться використовувати прості фрази та речення, які дозволяють їй виражати свої думки. Словниковий запас починає розширюватися завдяки взаємодії з оточуючими, тому важливо, щоб дитина мала можливість слухати дорослих, брати участь у бесідах, задавати питання і отримувати відповіді. Дитина активно освоює основні запитання, такі як «що?», «де?», «чому?», що свідчить про її допитливість і прагнення до пізнання навколишнього світу [32, с. 5].

У цей період ще може спостерігатися низка вимовних проблем. Вимова

дитини часто є недосконалою, що проявляється в помилках при вимові звуків. Це можуть бути заміни складних звуків на більш прості, наприклад, заміна «р» на «л» або «с» на «ш». Такі помилки є нормальним етапом розвитку, але важливо стежити за їхньою частотою та характером.

Також на цьому етапі з'являється перша спроба узгоджувати слова за родом, числом і відмінками, хоча ще часто допускаються граматичні помилки. Дитина починає розуміти основи структури мовлення, але для повної правильності вимови та граматики потрібна подальша практика і корекція. Важливо пам'ятати, що підтримка з боку дорослих у цей період має великий вплив на вдосконалення мовленнєвих навичок [32, с. 6].

Середній дошкільний вік (4–5 років). У цьому віці діти починають будувати складніші речення, зокрема використовувати узгодження слів у реченні. Вони стають здатними використовувати не тільки прості речення, але й більш розгорнуті конструкції, що дозволяють точніше виражати свої думки. Активно використовуються розповідні, питальні та спонукальні речення, що є свідченням розвитку їхньої мовленнєвої активності та здатності до формулювання запитів, прохання чи тверджень [29, с. 23].

Вимова звуків стає чіткішою, хоча ще можливі труднощі з вимовою шиплячих звуків (*ш, ж, ч, ц*) та сонорних (*р, л*). Під впливом навколишнього середовища, зокрема через спілкування з дорослими і однолітками, вимова стає більш правильною, хоча деякі звукові порушення можуть ще зберігатися, що є нормальним для цього віку.

Крім того, діти цього віку починають висловлювати власні думки, ділитися враженнями та переказувати короткі сюжети. Вони здатні складати прості розповіді про події, що сталися, або про вигадані історії, і таким чином активно розвивають навички побудови зв'язних висловлювань [29, с. 24].

Старший дошкільний вік (5–6 років) характеризується тим, що у дітей словниковий запас значно розширюється, з'являються узагальнюючі поняття, що дозволяє їм оперувати більш складними категоріями і термінами. Діти починають використовувати абстрактні поняття та вирази, що свідчить про

розвиток їхнього інтелекту та здатності до аналізу [27, с. 66].

Формується вміння логічно та послідовно висловлювати свої думки. Діти починають організовувати свої висловлювання таким чином, щоб вони були зрозумілими й логічними для слухачів, що є важливим кроком у розвитку комунікативних навичок.

Крім того, в старшому дошкільному віці діти починають придумувати власні розповіді, розігрувати діалоги, фантазувати. Це не лише допомагає розвивати мовлення, а й стимулює творчі здібності, уяву та здатність до самовираження [27, с. 67].

Удосконалюється звуковимова, імовірність мовленнєвих дефектів значно зменшується, оскільки мова стає більш правильною та чіткою. Вимова більшості звуків набуває правильної артикуляції, і мовні дефекти в більшості випадків зникають.

Разом із цим, дитина вчиться розрізняти стилі мовлення: повсякденне, казкове, офіційне. Це дозволяє їй адаптувати своє мовлення до різних ситуацій, що є важливим етапом розвитку соціальних навичок і комунікативної компетентності [69, с. 8].

Учені (Т. Дуткевич, Н. Лопатинська, І. Онищенко, Р. Павелків та ін.) визначають фактори, що впливають на мовленнєвий розвиток дітей в дошкільному віці.

Біологічні фактори є важливими у формуванні мовлення, оскільки визначають індивідуальні особливості розвитку дитини, на цьому наголошує Н. Лопатинська. Одним з головних факторів є генетична схильність до мовленнєвих особливостей, зокрема, темп розвитку мовлення і вимова звуків. Діти можуть мати схильність до певних мовленнєвих характеристик через спадковість, що може впливати на швидкість формування мовних навичок [39, с. 134].

Фізіологічні особливості будови мовного апарату, такі як прикус і рухливість язика, також можуть значно впливати на вимову звуків. Відхилення у цих характеристиках можуть стати причиною певних

труднощів у формуванні правильної вимови, що потребує корекції з боку фахівців [47, с. 186].

За Т. Дуткевич, загальний стан здоров'я та розвиток дрібної моторики є ще одним ключовим фактором, оскільки мовлення безпосередньо пов'язане з розвитком центральної нервової системи. Зокрема, розвиток моторики руки та пальців допомагає активізувати зв'язок між рухами та мовними діями, що сприяє кращому засвоєнню мовних навичок [20, с. 164].

Р. Павелків вважає, що соціальні фактори визначаються соціальними умовами в яких живе дитина, вони є важливими для розвитку мовлення, адже дитина вчиться мовленню через взаємодію з оточенням. Якість мовленнєвого середовища в сім'ї та дошкільному закладі має велике значення для розвитку мовлення. Якщо дитина оточена доброзичливими людьми, які активно спілкуються з нею, слухають і відповідають на її запитання, то це стимулює її мовленнєвий розвиток [47, с. 187].

І. Онищенко зазначає, що частота та якість спілкування дитини з дорослими та однолітками також є важливими аспектами. Чим більше дитина має можливостей спілкуватися, тим швидше вона розвиває мовні навички. Таке спілкування має бути продуктивним і сприяти розвитку логічного та послідовного мислення [46, с. 173].

А. Аніщук вважає, що рівень культури мовлення батьків та вихователів має безпосередній вплив на мовленнєвий розвиток дитини. Якщо дорослі використовують грамотно побудовані речення, багатий словниковий запас і надають дитині правильні мовні зразки, це сприяє формуванню мовних навичок у дитини [1, с. 94].

За Л. Засекіною, психологічні фактори, такі як особистісні риси дитини, також впливають на її мовленнєвий розвиток. Наприклад, темперамент, сором'язливість чи відкритість до спілкування можуть визначати, наскільки активно дитина буде використовувати мову. Діти з більш відкритим темпераментом зазвичай легше й охочіше спілкуються, що сприяє розвитку їхнього мовлення [24, с. 141].

Н. Ашиток доводить, що інтереси та допитливість дитини також є важливими факторами. Якщо дитина проявляє інтерес до навколишнього світу, вона має більше стимулів для активного використання мови, ставить запитання і активно включається у розмову [2, с. 79].

Крім того, на думку дослідниці, емоційний стан дитини значно впливає на її мовленнєвий розвиток. Якщо дитина відчуває емоційну безпеку і комфорт у спілкуванні, вона буде більше готова до навчання і вираження своїх думок. У комфортній атмосфері мовленнєвий розвиток відбувається швидше і ефективніше [2, с. 80].

За Н. Гавриш, розвинене мовлення є важливим показником готовності дитини до навчання в школі, оскільки мовленнєві навички безпосередньо впливають на формування когнітивних навичок, розвиток мислення та здатність до самовираження. Окрім того, успішний мовленнєвий розвиток сприяє легшій соціалізації дитини, допомагає їй встановлювати контакти з однолітками та дорослими, а також долати труднощі в комунікації. Краще розвинене мовлення дозволяє дитині виражати свої емоції, думки та потреби, що робить її взаємодію з оточуючими більш ефективною і гармонійною [5, с. 42].

Таким чином, мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку – це багатогранний процес, який залежить від багатьох чинників та має вирішальне значення для подальшого навчання й соціалізації дитини. Використання ефективних методів, зокрема казкотерапії, може значно покращити якість мовлення та комунікативні здібності дітей дошкільного віку.

1.3. Вплив казки на формування мовленнєвих навичок

У дослідженнях учених (А. Горєлова, З. Мацюк, А. Пасічник та ін.) наголошується, що казка відіграє надзвичайно важливу роль у мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку. Вона є не лише засобом розваги, а й ефективним педагогічним та психологічним інструментом, що сприяє

формуванню зв'язного мовлення, збагаченню словникового запасу, розвитку фонематичного слуху та граматичних навичок.

З. Мацюк вважає, що українські народні казки є ефективним засобом розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Вони не лише збагачують словниковий запас, а й допомагають дитині краще висловлювати свої думки, правильно будувати речення та вдосконалювати вимову [43, с. 94].

Дослідниця вказує на те, що казка є особливим жанром усної народної творчості, який має впорядковану структуру, повторювані мовні звороти та виразну емоційність. Завдяки цьому вона стає доступною та цікавою для дитини, а також мотивує її до мовленнєвої активності [43, с. 95].

На думку Н. Котій, казкові тексти допомагають дітям: сприймати й відтворювати нові слова та вирази; формувати чітку звуковимову завдяки ритміці та повторюваності фраз; розвивати комунікативні навички через діалоги персонажів; вдосконалювати граматичні конструкції завдяки правильному мовленнєвому зразку [34, с. 38].

За Т. Полковенко, казка відіграє важливу роль у мовленнєвому розвитку дитини, сприяючи збагаченню словникового запасу, формуванню зв'язного й емоційно-виразного мовлення, розвитку граматичних та комунікативних навичок. Вона допомагає дітям не лише засвоювати нові слова та мовні конструкції, а й удосконалювати вміння висловлювати свої думки, будувати логічні висловлювання та ефективно спілкуватися [52, с. 3].

Влучним є зауваження Є. Сарапулової, про те, що тексти казок містять багатий лексичний матеріал, включаючи архаїзми, образні вислови, порівняння та метафори. Завдяки повторюваності фраз та виразів діти запам'ятовують нові слова та вчаться правильно їх використовувати. Наприклад, у казці «Колобок» дитина засвоює звертальні конструкції («Здрастуй, зайчику!»), а у «Ріпці» – послідовність дій («тягне-потягне, а витягти не може») [58, с. 23].

Л. Зданевич і К. Крутій вважають, що прослуховування та переказування казки сприяє розвитку зв'язного мовлення, вмінню логічно викладати думки.

Діти навчаються будувати речення різної складності, поєднувати їх у цілісний текст. Важливе значення має навчання дітей самостійному складанню казок, що розвиває не лише мовлення, а й уяву [25, с. 3].

А. Григорчук вважає, що розвиток фонематичного слуху та правильної вимови відбувається завдяки тому, що казки часто містять римовані фрази, алітерації, звукові повтори, які допомагають дитині розрізняти звуки та правильно їх вимовляти. Важливу роль відіграють скороговки, лічилки та пісеньки в казках, які сприяють чіткій артикуляції звуків. Наприклад, у казці «Теремок» герої говорять виразно, а їхні голоси імітують різні звуки, що допомагає дітям розвивати фонематичний слух [16, с. 27].

Формуванню граматичних навичок сприяє те, що у казках використовуються правильні граматичні конструкції, що допомагає дитині засвоювати морфологічні та синтаксичні правила. Через повтори мовних конструкцій діти інтуїтивно засвоюють граматику без складних пояснень. Наприклад, казкові тексти демонструють правильне узгодження слів у роді, числі та відмінку («Вовк і семеро козенят», «Курочка Ряба») [16, с. 28].

На думку А. Горєлової, розвитку комунікативних навичок сприяє те, що діти, слухаючи та розігруючи казки, вчаться спілкуванню, веденню діалогу, висловленню власної думки. Інсценування казок дозволяє дітям практикувати виразне мовлення, інтонацію, жестикуляцію. Наприклад, у казці «Троє поросят» персонажі ведуть діалог, який допомагає дітям вивчати правила ввічливого спілкування [15, с. 16].

За І. Макєєвою, казкові тексти сприяють розвитку емоційно-виразного мовлення, оскільки вони вирізняються багатством інтонаційних змін, що сприяє розвитку в дітей уміння передавати емоції через мовлення. Прослуховуючи казки, дитина засвоює різні мовленнєві інтонації, вчиться розпізнавати радість, здивування, страх чи смуток у голосах персонажів, а згодом і самостійно відтворювати ці емоційні відтінки [41, с. 72].

І. Грузинська вважає, що окрему роль у цьому процесі відіграє драматизація казок. Інсценізуючи казкові сюжети, діти не лише відтворюють

зміст, а й освоюють правильну вимову, наголошення слів, зміну тембру голосу відповідно до ситуації. Це розвиває їхню впевненість у мовленні, робить його живим, виразним і переконливим. Крім того, такий підхід допомагає дитині краще розуміти емоційний стан інших людей, що сприяє розвитку емпатії та соціальних навичок [17, с. 214].

Учені (А. Богуш, А. Григорчук, Т. Прядун та ін.) визначають практичні методи використання казки для розвитку мовлення, зокрема використання казки сприяє не лише розвитку творчого мислення, але й удосконаленню мовленнєвих умінь.

Т. Прядун вважає, що одним із основних методів є читання та обговорення казок, що дозволяє дітям аналізувати сюжет, виявляти моральні настанови та пояснювати значення незнайомих слів. Завдяки цьому дітям стає легше формулювати свої думки, розвивається активний словниковий запас, а також здатність до критичного мислення через аналіз ситуацій, що трапляються в казці [54, с. 26].

На думку дослідниці, ще одним ефективним методом є інсценування казкових історій. Це можуть бути рольові ігри або театралізовані вистави, під час яких діти вчаться виражати емоції, озвучувати репліки персонажів, а також вдосконалювати свої артикуляційні навички. Такий метод не тільки розвиває мовлення, але й сприяє поліпшенню координації рухів і вміння працювати в групі, що є важливим аспектом соціалізації [54, с. 28].

Т. Бур'яновська доводить, що складання власних казок – це ще один потужний метод для стимулювання мовлення. Діти, створюючи усні та письмові творчі завдання, розвивають уяву, вчаться будувати логічні зв'язки та правильно формулювати свої думки. Творчі завдання допомагають дітям використовувати нові слова, фрази та конструкції, що сприяє збагаченню їх мовлення та розвитку граматичних навичок [10, с. 25].

Розвиток звукової культури мовлення є важливою складовою. Для цього використовуються різноманітні скоромовки, чистомовки та римовані уривки з казок. Завдяки таким вправам діти покращують вимову,

вправляються в артикуляції та вчаться правильно інтонувати, що має велике значення для загальної мовленнєвої культури [6, с. 148].

Останнім, але не менш важливим методом є малювання за мотивами казок. О. Тушинська зазначає, що ілюстрації, створені дітьми на основі прочитаної казки, сприяють розширенню словникового запасу та розвитку описового мовлення. Коли діти намагаються описати, що вони малюють, вони автоматично використовують нові слова, формулюють думки та розвивають здатність до опису об'єктів, подій і персонажів [65, с. 267].

Використання казки в освітньому процесі може бути різноманітним і творчим, що робить навчання цікавим і захопливим. Ось кілька практичних методів, які сприяють розвитку мовленнєвих навичок дітей дошкільного віку.

І Маргулян вважає, що читання казок не лише розширює дитячий кругозір, а й сприяє формуванню мовленнєвих і когнітивних навичок. Під час знайомства з казковими сюжетами діти навчаються аналізувати текст, визначати основні події, розрізняти головне та другорядне, що допомагає їм краще розуміти логіку побудови висловлювань. Важливим аспектом є пояснення значення нових слів. Діти засвоюють нові мовні одиниці через асоціації, приклади та контекст казки, що сприяє збагаченню їхнього словникового запасу [42, с. 23].

Ще одним ефективним методом є моделювання ситуацій. Дітям пропонують уявити себе в ролі казкового персонажа, проаналізувати його вчинки та подумати, як би вони діяли в тій чи іншій ситуації. Такий підхід не лише розвиває уяву й критичне мислення, а й допомагає формувати навички самовираження та аргументованого мовлення [42, с. 24].

Наприклад, після прочитання казки «Коза-Дереза» можна запитати у дітей: Чому Коза-Дереза поводитися хитро? Як би ви вчинили на місці Зайчика? Такі обговорення сприяють розвитку мовлення, критичного мислення та вміння висловлювати власну думку.

На думку К. Колеснік та Н. Комарівської, інсценування казкових історій через рольові ігри та театралізовані вистави допомагає дітям

розподіляти ролі, відтворювати діалоги персонажів і розвивати комунікативні навички, чітку дикцію та виразність мовлення. Під час цих виступів діти також вчаться працювати з інтонацією, змінюючи тембр голосу та емоційно забарвлюючи мовлення для передачі настрою персонажів. Використання реквізиту, такого як костюми, маски та іграшки, робить процес ще більш захоплюючим і сприяє кращому засвоєнню нових слів [31, с. 109].

Наприклад, інсценування казки «Рукавичка», де кожна дитина отримує роль персонажа, озвучує його репліки та імітує рухи, допомагає не лише розвивати мовлення, а й вчить взаємодії з однолітками.

І. Садова вважає, що складання власних казок – творчі усні та письмові завдання сприяють розвитку мовлення, коли діти вигадують власні історії, використовуючи знайомі слова, фразеологізми та стилістичні звороти. Для розширення сюжету можна запропонувати змінити фінал казки або додати нових персонажів. Метод колективної творчості дозволяє створювати історії у групі, де кожна дитина додає своє речення або сюжетний елемент, що розвиває уяву та навички комунікації [56, с. 294].

Приклад: запропонувати дітям вигадати продовження казки «Колобок» – що сталося б, якби він не потрапив до Лисиці? Такий підхід розвиває фантазію та логічне мислення.

За О. Полєвіковою, розвиток звукової культури мовлення: вправи зі скоромовками, чистомовками та римованими уривками допомагають дітям удосконалювати правильну вимову, чітку дикцію та фонематичний слух. Ритмічні вправи, такі як промовляння текстів у різному темпі, сприяють покращенню артикуляції. Додатково, використання музичних елементів, зокрема пісень з казок, робить процес навчання цікавим і сприяє розвитку звуковимови [51, с. 192].

Наприклад, після казки «Три ведмеді» діти можуть повторювати рими:

«В лісі-лісі темному, де ходить хитрий лис,

Загубилася дівчинка, в казку потрапив лис.»

Такі вправи розвивають фонетичне сприйняття мови та допомагають

дитині правильно вимовляти слова.

Дослідження В. Баранової доводить, що малювання за мотивами казок – ілюстрування прочитаних історій сприяє кращому запам'ятовуванню казки та розширенню словникового запасу, оскільки під час обговорення малюнків діти описують персонажів, їхні дії та емоції. Колективне малювання, наприклад створення спільного панно чи коміксу, розвиває навички співпраці та творчого мислення. Опис власних ілюстрацій допомагає дітям удосконалювати описове мовлення, формуючи вміння детально та зв'язно висловлювати свої думки [3, с. 45].

Приклад, після читання казки «Лисичка-сестричка і Вовк-панібрат» можна попросити дітей намалювати сцену, яка їм найбільше сподобалася, та описати її словами.

Отже, використання казки в розвитку мовлення дітей дошкільного віку є потужним і ефективним методом. Читання та обговорення казок, театралізовані постановки, творчі завдання, вправи на розвиток звукової культури мовлення та малювання за мотивами казок допомагають дітям не лише збагачувати словниковий запас, а й удосконалювати мовленнєві навички, вчитися правильно висловлювати свої думки та взаємодіяти з однолітками. Завдяки казці навчання стає цікавим, захопливим і природним, що сприяє гармонійному мовленнєвому розвитку дитини.

1.4. Особливості проведення казкотерапевтичних занять у закладах дошкільної освіти

У закладах дошкільної освіти казкотерапевтичні заняття стають ефективним інструментом для розвитку мовлення, емоційної сфери, а також для корекції поведінки та подолання різних труднощів. Проведення таких занять потребує врахування специфічних особливостей віку дітей, а також індивідуальних потреб кожної дитини [4, с. 21].

Н. Герман та Т. Горобець вважають, що казкотерапевтичні заняття в дошкільних закладах спрямовані на досягнення таких цілей:

- розвиток емоційної сфери відбувається завдяки тому, що через казки діти навчаються розпізнавати і виражати свої почуття, а також розуміти емоції інших людей;
- корекція поведінкових труднощів визначена тим, що казки допомагають дитині впоратися з такими проблемами, як агресія, страхи, тривожність, знизити рівень стресу;
- казки сприяють розвитку мовлення, оскільки слухання та обговорення казок сприяє збагаченню словникового запасу, удосконаленню граматичних конструкцій та розвитку зв'язного мовлення;
- казкотерапія допомагає дітям вчитися взаємодіяти з іншими, співчувати, знаходити рішення у складних ситуаціях, а відтак сприяє соціалізації дитини [14, с. 39].

Н. Лісневська визначає структуру казкотерапевтичного заняття, яке має включати кілька етапів, кожен з яких має своє значення і сприяє досягненню поставлених цілей:

1. Вступна частина: підготовка дітей до заняття, створення комфортної, спокійної атмосфери; розмова на актуальні для дітей теми (наприклад, дружба, страхи, позитивні емоції) для підготовки до основного матеріалу.

2. Читання або прослуховування казки: вибір казки, що відповідає віковим особливостям дітей та темі заняття. Казка повинна бути цікавою, емоційно насиченою та зрозумілою для дітей; можна використовувати аудіозаписи, ілюстрації чи мультимедійні засоби для підвищення ефективності сприймання.

3. Обговорення казки: питання щодо змісту казки: «Що відчували герої?», «Як ви думаєте, чому герой так вчинив?», «Що було б, якби він зробив інакше?» — це допомагає дітям осмислити ситуацію, вчить їх аналізувати власні емоції та вчинки інших; розвиток мовлення через аналіз казкових персонажів, їхніх почуттів та вчинків.

4. Практична діяльність за змістом казки передбачає проєкування ігор на основі казки (інсценізація, драматизація, рольові ігри, де діти можуть утілювати в життя персонажів, відтворюючи сюжет казки); виготовлення малюнків або колажів за мотивами казки, що допомагає дітям не лише краще зрозуміти зміст, а й розвивати дрібну моторику та творчі здібності.

5. Заключна частина: підсумок заняття, обговорення того, що діти дізналися, відчули під час заняття, як вони можуть застосувати уроки казки у своєму житті; завершення заняття у позитивному емоційному ключі, наприклад, через гру або позитивне визнання досягнень дітей [38, с. 269].

3. Мацюк наголошує, що казка для казкотерапевтичного заняття повинна відповідати певним вимогам:

1) тематичний вибір – казка має відповідати психологічним потребам дітей і темі заняття (наприклад, для корекції страхів можна вибрати казки про сміливих героїв, для розвитку дружби — казки про дружбу та взаємодопомогу);

2) наявність моралі – важливо, щоб казка містила чітку мораль, яка сприяє формуванню правильних уявлень про світ, себе та інших людей;

3) ясність і доступність – казка повинна бути зрозумілою для дітей, з простим, але емоційно насиченим текстом;

4) емоційний вплив – казка повинна бути такою, щоб викликати в дітей емоційний відгук, заохочувати їх до роздумів і самовираження [43, с. 95].

Л. Коновалова та О. Ласточкина визначають наступні особливості казкотерапевтичних занять у різних вікових групах:

Молодший дошкільний вік (3–4 роки): казкотерапевтичні заняття для цієї вікової групи повинні бути короткими, з простими сюжетами та яскравими образами. Використовуються казки з елементами повторюваності, що допомагає дітям краще запам'ятовувати текст і пов'язувати його зі своїм досвідом.

Середній дошкільний вік (4–5 років): для цієї вікової групи можна використовувати більш складні сюжети, активніше залучати дітей до

обговорення казки та виконання простих ігор за її мотивами.

Старший дошкільний вік (5–6 років): казкотерапія для старших дітей включає складніші сюжети, аналіз емоційних та соціальних аспектів казки, а також створення власних казок або ролей у групових виставах [33, с. 30].

До переваг казкотерапевтичних занять, на думку М. Замелюк, належать: емоційна підтримка – казкотерапія створює безпечне середовище для вираження емоцій і переживань; покращення комунікаційних навичок – діти вчаться взаємодіяти з іншими, правильно виражати свої думки та почуття; соціалізація, оскільки через казки діти знайомляться з соціальними нормами, цінностями та моральними уявленнями; розвиток творчих здібностей визначається тим, що участь у драматизаціях, малюванні та інших творчих заняттях сприяє розвитку уяви та фантазії [23, с. 17].

Отже, казкотерапевтичні заняття є важливим компонентом педагогічної практики, допомагаючи дітям не тільки розвивати мовлення, а й підтримувати їх психологічний розвиток, сприяючи емоційному благополуччю та соціалізації.

1.5. Використання авторських казок і інтерактивних методик у мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку

Авторські казки та інтерактивні методики стають важливими інструментами для розвитку мовлення в дошкільному віці. Вони створюють багатий і динамічний контекст для активного мовленнєвого спілкування, заохочуючи дітей до творчої діяльності, розвитку уяви та мовних навичок. Поєднання цих методик дозволяє значно покращити рівень мовлення дітей, допомагаючи їм вчитися виражати свої думки, почуття та емоції.

Як зазначає К. Єгорушкіна, авторська казка – це казковий твір, створений конкретним автором, на відміну від народної казки, яка передається усно від покоління до покоління. Авторські казки мають

оригінальний сюжет, виразний стиль та можуть містити індивідуальне бачення світу письменника [21, с. 14].

Авторські казки можуть зберігати традиційні казкові елементи (чудеса, чарівних істот, боротьбу добра і зла), але відрізняються авторським підходом до подій, персонажів і моралі. Відомими авторами казок є Ганс Крістіан Андерсен, Льюїс Керролл, Шарль Перро, серед українських авторів видатне місце займають Леонід Глібов, Пантелеймон Куліш, Василь Сухомлинський, Іван Франко, Леся Українка та багато інших [52, с. 2].

Сучасні українські автори (Іван Андрусяк, Сашко Дерманський, Оксана Луцківська, Галина Малик та ін.) продовжують традицію написання казок, поєднуючи народні мотиви з актуальними темами, фантастикою та пригодами [52, с. 3].

На думку В. Міщук, авторські казки мають багато переваг, оскільки вони не лише захоплюють дітей захоплюючими сюжетами, але й дають можливість варіювати зміст, адаптувати їх під конкретні потреби дітей [45, с. 71].

О. Бредіхіна вважає, що використання авторських казок дозволяє:

1) розширювати словниковий запас, оскільки казки, написані з урахуванням вікових особливостей дітей, містять безліч нових слів і виразів. Діти, слухаючи казку, збагачуються новими словами, а також вчаться використовувати їх у різних контекстах;

2) розвивати граматичні навички, адже авторські казки часто містять складніші речення, що дає дітям можливість практикуватися в правильному використанні граматичних конструкцій;

3) переказування та обговорення казок сприяють створенню зв'язності висловлювань, розвитку вміння дітей виражати свої думки в логічній послідовності, формуючи зв'язні, зрозумілі висловлювання;

4) підвищувати емоційну чутливість, оскільки казки часто мають глибокий моральний зміст, що допомагає дітям розвивати емоційну чутливість і вчитися виражати свої почуття через мову [9, с. 34-35].

Інтерактивні методики для розвитку мовлення дітей дошкільного віку –

це сукупність педагогічних прийомів і технологій, які залучають дітей до мовленнєвої діяльності через гру, діалог, творчі завдання та взаємодію. Вони сприяють активному навчальному процесу, стимулюючи мовленнєву активність завдяки співпраці з дорослими, однолітками та навчальними матеріалами [70, с. 89].

В. Сухар визначає основні особливості інтерактивних методик: орієнтація на активну участь дитини в процесі навчання; використання ігрових прийомів (казкотерапія, рольові ігри, мовленнєві ігри); створення ситуацій для живого спілкування (інсценізація, драматизація); використання сучасних технологій (мультимедіа, аудіоказки, інтерактивні книги); співпраця з дорослими та однолітками (спільне читання, обговорення, складання історій) [59, с. 75].

До інтерактивних методик, на думку дослідниці, належать: мовленнєві ігри – загадки, римування, асоціативні ігри; казкотерапія – створення власних казок, аналіз сюжетів; рольові ігри – драматизація казок, театралізація; метод «Шість капелюхів» – розвиток критичного мислення через різні точки зору; комунікативні вправи – бесіди, діалоги, інтерв'ю тощо [59, с. 76].

Проаналізуємо найбільш популярні інтерактивні методики, до яких учені (В. Баранова, І. Грузинська, Т. Довженко, Л. Зданевич, К. Крутій, В. Сухар та ін.) відносять:

1. Рольові ігри – у процесі гри діти можуть не лише слухати, але й активно втілювати в життя героїв казок чи вигадувати нові історії. Це дозволяє їм практикувати використання мовних конструкцій у різних ситуаціях, а також вчитися висловлювати свої думки через діалоги та монологи [19, с. 100].

2. Інсценізація казок – театралізовані вистави за казками, де діти не тільки запам'ятовують текст, але й взаємодіють з іншими персонажами, допомагають їм усвідомити логіку та емоційну складову мовлення, розвивають інтонаційні та виразні засоби [3, с. 46].

3. Мовленнєві ігри та вправи, використання різноманітних ігор, як от

«Пошук слів», «Закінчи речення» чи «Ланцюжок слів», допомагає дітям активно використовувати нові слова та фрази у розмові. Ці ігри не лише розвивають словниковий запас, а й сприяють розвитку мовної креативності [25, с. 4].

4. Техніка «Слухаємо і відповідаємо», використовуючи цей метод, діти не тільки слухають казку чи оповідання, але й відповідають на питання, що дозволяє їм розвивати навички критичного мислення та формулювання відповідей на запитання.

5. Інтерактивні мультимедійні засоби – використання аудіо та відео матеріалів (казок, мультфільмів, інтерактивних ігор) також може бути ефективним засобом для розвитку мовлення. Взаємодія з мультимедійними матеріалами може залучити дітей до активного обговорення, розвивати їхню здатність слухати та відповідати на запитання [17, с. 211].

Такі методики допомагають дітям збагачувати словниковий запас, покращувати звуковимову, розвивати зв'язне мовлення та вчитися спілкуватися.

Поєднання авторських казок з інтерактивними методиками створює багатий контекст для розвитку мовлення, допомагаючи дітям не лише покращити свої мовленнєві вміння, а й розвивати важливі когнітивні та соціальні навички.

На думку Л. Калмикової, інтерактивні методи, такі як створення власних казок, розігрування сценок чи вигадкування кінцівки для казки, дозволяють дітям проявити творчий підхід до мовлення. Це стимулює фантазію та уяву, даючи змогу дітям не лише вивчати мову, але й активно її використовувати [29, с. 23].

Обговорення змісту казки, постановка запитань, висловлення припущень і почуттів дозволяють дітям краще усвідомити суть і зміст твору та сприяють поглибленню розуміння тексту. Це не лише сприяє розвитку мовлення, але й покращує когнітивні навички, зокрема здатність до аналізу та рефлексії [17, с. 214].

Слушною є думка О. Хролець про те, що інтерактивні методи значно підвищують мотивацію дітей до участі в мовленнєвій діяльності. Вони відчують свою роль у навчальному процесі, що сприяє їхній більш активній участі та бажанню досягати результатів [68, с. 21].

К. Тейлор зазначає, що спільна діяльність, така як читання казок, інсценізація чи рольові ігри, допомагає дітям розвивати комунікативні навички та сприяють соціалізації дитини. Взаємодія з іншими дітьми та дорослими сприяє кращому засвоєнню соціальних норм та вмінню співпрацювати, що є важливою складовою соціалізації [75, с. 262].

Такий підхід створює комплексну атмосферу для розвитку мовлення та інших важливих навичок, роблячи навчання більш ефективним і захоплюючим.

Отже, використання авторських казок і інтерактивних методик є ефективним способом розвитку мовлення дітей дошкільного віку, оскільки цей підхід дозволяє не лише розвивати мовні навички, а й формує творчі, когнітивні та соціальні здібності дітей.

Висновки до 1 розділу:

Казкотерапія є ефективним методом психологічної та педагогічної роботи, який використовує казку як інструмент розвитку, виховання та корекції особистості дитини. Цей підхід сприяє не лише формуванню мовлення, а й розвитку уяви, емоційного інтелекту, моральних цінностей та соціальних навичок. Вона допомагає дітям не тільки навчитися чітко та виразно говорити, а й розвивати емпатію, самостійність та здатність до прийняття рішень.

Завдяки казкотерапії дитина не лише вдосконалює мовлення, а й набуває соціальних навичок, що сприяють легшій соціалізації та покращенню взаємодії з однолітками та дорослими. Казка є унікальним інструментом для

розвитку словникового запасу, формування граматичних та комунікативних навичок, розвитку фонематичного слуху, правильної вимови та емоційно-виразного мовлення.

Мовленнєвий розвиток є основою когнітивного зростання дитини, оскільки через мовлення дитина отримує доступ до знань про навколишній світ, що сприяє розвитку пам'яті, уваги, мислення та здатності до вирішення проблем. Розвинене мовлення є важливим показником готовності дитини до навчання в школі, адже мовленнєві навички впливають на формування когнітивних здібностей та здатність до самовираження.

Казкотерапевтичні заняття в дошкільних закладах є ефективним інструментом для розвитку мовлення, емоційної сфери та корекції поведінки. Вони сприяють розвитку когнітивних та соціальних навичок, а також підтримують психологічне благополуччя дітей. Заняття, що враховують вікові та індивідуальні особливості дітей, допомагають покращити мовленнєві вміння та стимулюють емоційний і соціальний розвиток.

Поєднання авторських казок та інтерактивних методик створює багатий контекст для мовленнєвого розвитку, заохочуючи дітей до творчої діяльності та вираження своїх почуттів і думок. Авторські казки дозволяють варіювати зміст під конкретні потреби дітей, а інтерактивні методи стимулюють активну участь у навчальному процесі через взаємодію з дорослими та однолітками.

Цей підхід має низку переваг: розвиток креативності, поглиблення розуміння тексту, мотивація до навчання та покращення соціалізації. Використання казок і інтерактивних методик робить навчання більш ефективним, захоплюючим та комплексним, сприяючи розвитку мовлення та інших важливих навичок у дітей дошкільного віку.

Отже, застосування казкотерапії у педагогічній практиці є потужним засобом не лише для розвитку мовлення, а й для всебічного розвитку дитини, зокрема для розвитку її пізнавальних, соціальних і емоційних здібностей.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ КАЗКОТЕРАПІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Експериментальне дослідження стану розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку

Констатувальний етап експерименту мав на меті визначення стану розвитку мовлення у дітей дошкільного віку. Для експериментального дослідження було обрано середній дошкільний вік, оскільки цей вік (4-5 років), як зазначають учені (Т. Дуткевич [20], Н. Лопатинська [39], Р. Павелків [47], О. Полєвікова [51], В. Тарасун [61]), є оптимальним для дослідження стану розвитку мовлення з кількох причин:

1) у цьому віці дитина інтенсивно збагачує словниковий запас, покращує граматичну будову мовлення, удосконалює звуковимову та формується зв'язне мовлення, що дозволяє оцінити як кількісні, так і якісні зміни мовленнєвого розвитку;

2) 4-5 років це сензитивний період для мовленнєвого розвитку, в цьому віці формуються складні мовні структури, що робить цей вік ключовим для виявлення мовленнєвих порушень;

3) виявлення можливих мовленнєвих проблем у цьому віці дає змогу вчасно розпочати корекційну роботу та значно підвищити ефективність її результатів;

4) діти цього віку активно включаються в діалогічне та монологічне мовлення, що дозволяє оцінити рівень їхньої комунікативної компетентності та соціальної адаптації.

Таким чином, середній дошкільний вік є найкращим періодом для дослідження стану розвитку мовлення, оскільки саме в цей час відбувається його інтенсивне становлення, а будь-які порушення можна виявити та скоригувати найбільш ефективно.

У дослідженні взяли участь 20 дітей віком від 4 до 5 років, вихованці

ЗДО «Ясла-садок» №80, м. Одеси. Діти були поділені на 2 рівні групи: експериментальну та контрольну.

Діагностика стану мовлення у дітей середнього дошкільного віку передбачала комплексний підхід, що включав оцінку різних аспектів мовленнєвої діяльності, таких як артикуляція, лексика, граматика, фонематичний слух, розуміння мовлення, а також емоційна та соціальна сфери.

При розробці змісту експериментального дослідження ми спирались на праці педагогів (Н. Луцан [40], М. Петилюк [49], І. Попова [53]), психологів і психолінгвістів (Л. Калмикова [29], Н. Лісневська [38], Р. Павелків [47]) та логопедів (З. Ленів [37], О. Ласточкіна [33], А. Лопатинська [39], Ю. Рібцун [55], В. Тарасун [61], Л. Трофіменко [64]) та ін.

Основні критерії діагностики мовлення у дітей:

1. Оцінка рівня розвитку мовлення:

1) артикуляція – оцінюється правильність вимови звуків, перевіряється, чи дитина може правильно вимовляти всі звуки, а також чи є у неї проблеми з вимовою певних літер або звуків (наприклад, заміни, спотворення);

2) фонематичний слух – дитині пропонуються завдання на розрізнення звуків і слів, щоб визначити її здатність чути та розрізняти звуки в мовленні;

3) лексика і граматика – оцінюється словниковий запас дитини та правильність вживання граматичних конструкцій. Важливо звертати увагу на рівень розуміння дитиною граматичних норм мови.

2. Розуміння та сприймання мовлення

1) розуміння простих інструкцій та питань, щоб оцінити здатність дитини до розуміння мови;

2) здатність до узагальнення – перевіряється, наскільки добре дитина здатна узагальнювати інформацію, наприклад, класифікуючи предмети за певною ознакою.

3. Зв'язне мовлення

1) складання речень – оцінюється, як дитина формулює речення, чи є у неї проблеми з побудовою логічно послідовних висловлювань;

2) тематичне мовлення – пропонуються завдання, де потрібно розповісти про певну ситуацію, подію чи казку, що дозволяє оцінити здатність до створення зв'язних і логічних висловлювань.

4. Соціальні та емоційні аспекти мовлення

1) комунікативні навички – оцінюється, як дитина використовує мовлення в соціальних ситуаціях, зокрема під час спілкування з однолітками та дорослими, важливо звертати увагу на здатність дитини до ініціативи в розмові, відповіді на запитання, використання мовлення для досягнення певних цілей.

2) емоційно-виразне мовлення – аналізується, наскільки емоційно виразним є мовлення дитини, чи вміє вона передавати свої почуття через слова, інтонацію та міміку.

Було обрано такі методи діагностики, як:

1. Спостереження за мовленнєвою діяльністю дитини в природних умовах, під час ігор та спілкування, щоб виявити можливі проблеми.

2. Анкети для батьків, які мали на меті з'ясувати можливі відхилення щодо розвитку мовлення, які проявляються у дітей вдома та в повсякденному житті. Анкета представлена в додатку А.

3. Завдання та вправи для визначення стану розвитку мовлення (оцінка рівня розвитку мовлення: артикуляція, фонематичний слух, лексика і граматики); розуміння та сприймання мовлення (розуміння простих інструкцій та питань, здатність до узагальнення); зв'язне мовлення (складання речень, тематичне мовлення); соціальні та емоційні аспекти мовлення (комунікативні навички, емоційно-виразне мовлення)

Діти виконували завдання, класифіковані за критеріями стану розвитку мовлення. Оцінювання виконання завдань здійснювалось за 5-бальною шкалою, де 5 – високий рівень виконання, а 1 – низький.

1. Завдання на артикуляцію, фонематичний слух, лексичний запас і граматичну правильність мовлення для дітей середнього дошкільного віку

1. Завдання на артикуляцію. Попросили дитину повторити прості

склади, що містять легкі для вимови звуки: «ма», «ба», «па», «та».

2. Завдання на артикуляцію. Попросили дитину поперемінно вимовляти різні звуки, такі як «с-с-с», «ш-ш-ш», «р-р-р». Перевірили, чи правильно дитина вимовляє ці звуки.

Критерії оцінювання завдань на артикуляцію:

Артикуляція:

5 балів – дитина чітко та правильно вимовляє всі склади та звуки у звукорядах.

4 бали – вимова правильна, але з незначними похибками (наприклад, незначні неточності в окремих звуках або складах).

3 бали – дитина допускає помилки у вимові деяких складів або плутає/замінює окремі звуки.

2 бали – вимова значно порушена, дитина змінює або пропускає звуки, має труднощі з вимовою більшості складів і звукорядів.

1 бал – дитина не може правильно повторити більшість складів і звуків, вимова суттєво порушена.

3. Завдання на фонематичний слух. Попросили дитину сказати, чи однакові звуки в словах «котик» і «песик». Оцінили, чи дитина чує різницю між звуками.

4. Завдання на фонематичний слух. Прочитали дитині два слова, наприклад, «мішка» і «мішок», і запитали, яке з них звучить по-іншому.

Критерії оцінювання завдань на фонематичний слух:

5 балів – дитина чітко розрізняє звуки у словах, правильно визначає відмінності між схожими словами.

4 бали – здебільшого правильно розпізнає звуки та слова, допускаючи незначні помилки.

3 бали – інколи плутає звуки або потребує підказки для визначення відмінностей між словами.

2 бали – часто не чує різниці між звуками і словами, має значні труднощі.

1 бал – не розпізнає різниці між звуками і словами, не виконала завдання.

5. Завдання на лексичний запас. Попросили дитину назвати кілька предметів, які вона бачить навколо (наприклад, «що є на столі?»). Оцініть кількість і правильність назв.

6. Завдання на лексичний запас. Запитайте дитину про предмети, які використовуються в певну пору року (наприклад, влітку: «Що ми носимо влітку?» — шорти, капелюх, сонцезахисний крем).

Критерії оцінювання завдань на лексичний запас:

5 балів – дитина легко називає 5 і більше предметів навколо та 3 і більше предмети, пов'язані з певною порою року.

4 бали – називає 3–4 предмети навколо та 2 предмети за тематикою пори року.

3 бали – може назвати 2 предмети навколо або 1 предмет, пов'язаний із сезоном, інколи замінює слова описами або потребує підказки.

2 бали – може назвати тільки 1 предмет навколо, не може самостійно підібрати слова за тематикою пори року, відповіді не зовсім точні.

1 бал – не може назвати жодного предмета або відповідає неправильно.

7. Завдання на граматичну правильність мовлення. Попросили дитину сформулювати просте речення з трьох слів (наприклад, «Я бачу машину»). Оцініть правильність побудови.

8. Завдання на граматичну правильність мовлення. Попросили дитину закінчити фразу: «Мама мила ...» або «Тато купив ...». Перевірте, чи дитина може правильно завершити речення.

Критерії оцінювання завдань на граматичну правильність мовлення:

5 балів – дитина правильно будує речення з трьох слів без помилок та правильно завершує фразу відповідним словом.

4 бали – будує речення правильно, але допускає незначні граматичні неточності; може використовувати синоніми для завершення фрази.

3 бали – складає речення, але з суттєвими граматичними помилками; завершує фразу з граматичними неточностями.

2 бали – може сказати лише 2 слова або відповісти неповним реченням;

не може завершити фразу без допомоги.

1 бал – не може скласти речення, не розуміє завдання на завершення фрази.

2. Завдання до критерію «Розуміння мовлення»

1. Завдання на розуміння запитань. Поставили прості питання, наприклад: «Що ти їси на сніданок?» або «Де твій м'яч?» Попросили дитину відповісти на питання. Це завдання допомагає дітям розуміти прості запитання і відповідати на них.

2. Завдання на розпізнавання предметів за описом. Дали дитині опис предмета, не називаючи його: «Це кругле, смачне і жовте. Ти їси це на сніданок». Дитина повинна вгадати, що це – «яйце». Це завдання допомагає дитині розуміти і запам'ятовувати ознаки предметів.

3. Завдання на виконання інструкцій. Дали просту інструкцію для виконання: «Поклади м'яч на стіл» або «Покажи, де твоя шапка.» Дитина повинна правильно виконати завдання. Це допомагає дітям розуміти інструкції і реагувати на них у реальному часі.

Критерії оцінювання завдань

5 балів – дитина правильно розуміє всі запитання, визначає предмети за описом і виконує інструкції без помилок.

4 бали – здебільшого правильно відповідає на питання, розпізнає предмети за описом і виконує інструкції, але інколи потребує повторення або пояснення.

3 бали – відповідає правильно лише на деякі питання, вгадує частину предметів за описом і виконує завдання з помилками або підказками.

2 бали – часто не розуміє питання без додаткових пояснень, не може правильно визначити більшість предметів за описом і має труднощі з виконанням інструкцій.

1 бал – не розуміє запитань, не може розпізнати предмети за описом і не виконує інструкції або робить це неправильно.

3. Завдання для оцінки зв'язного мовлення

1. Завдання на побудову простого розповідного речення. Попросили дитину розповісти, що вона робила сьогодні вранці або що вона любить робити улюблене заняття. Оцінили, чи дитина може зв'язно і послідовно викласти свої думки (наприклад, «Я їла кашу. Потім грала з лялькою. Мама мене одягала.»).

2. Завдання на складання короткої історії. Показали дитині картинки (наприклад, зображення звірят, предметів або ситуацій) і попросили скласти з них коротку історію. Оцінили, чи дитина може зв'язно поєднати картинки в одну історію з чіткою початковою, середньою та кінцевою частинами.

3. Завдання на розповідь про знайомий предмет. Попросили дитину розповісти про свій улюблений іграшку чи предмет, пояснивши, чому вона його любить, як з ним грається, де його зберігає. Оцінили, чи дитина може послідовно розповісти про предмет, зазначаючи його особливості та використання.

Критерії оцінювання завдань

5 балів – дитина чітко і логічно розповідає свою історію, кожен етап добре структурований; історія чітко сформована, з початковою, середньою та кінцевою частинами; опис предмета чіткий і послідовний, наводяться всі важливі деталі, пояснюється, чому предмет подобається.

4 бали – дитина розповідає історію, але з незначними труднощами в послідовності або граматиці; історія має деякі недоліки в структурі або логічності, але загалом зв'язна та послідовна; опис предмета чіткий, але з незначними пропусками або відсутністю деяких деталей.

3 бали – дитина розповідає історію, але виклад не зовсім послідовний, є помилки в структурі або граматиці; історія частково зв'язна, але є переплутані моменти або пропущена одна з частин (початкова, середня або кінцева); опис частково послідовний, є труднощі з логічним викладом або забуті важливі деталі.

2 бали – дитина може сказати лише кілька окремих фраз, які важко

з'єднати в цілісне речення; історія має суттєві проблеми з логічністю та зв'язністю, картинки не з'єднані в єдину історію; опис предмета поверхневий, багато деталей відсутні, розповідь не зовсім послідовна.

1 бал – дитина не може побудувати розповідь або значно порушує структуру і послідовність; дитина не може створити зв'язну історію або не використовує картинки для складання історії; дитина не може дати чіткий опис предмета або його опис є дуже неповним і нелогічним.

4. Завдання для оцінки соціальних та емоційних аспектів мовлення

1. Завдання на вираження емоцій через мовлення. Попросили дитину уявити, що вона щаслива, і розповісти, що вона робить, коли їй весело. Потім попросили уявити, що вона засмучена, і розповісти, що вона робить у такій ситуації. Оцінили, чи дитина може виразити емоції через мовлення, чітко пояснюючи свої почуття.

2. Завдання на розпізнавання емоцій у інших. Показали дитині картинку з різними емоціями (радість, сум, страх, злість) і попросили пояснити, що відчуває людина на картинці. Потім запитали, коли дитина могла б відчувати подібні емоції.

3. Завдання на соціальне мовлення (запитання та відповіді). Попросили дитину відповісти на питання, яке стосується її взаємодії з іншими: «Як ти вітаєш своїх друзів?», «Що ти скажеш, коли хочеш поділитися іграшкою?». Це завдання оцінює здатність дитини використовувати мовлення в соціальних ситуаціях і виражати взаємоповагу.

Критерії оцінювання завдань

5 балів – дитина чітко виражає емоції через мовлення, розповідає, що вона відчуває (наприклад, «Я радісна, бо граю з улюбленою іграшкою») і пояснює свої дії, використовуючи прості слова; правильно розпізнає емоції на картинці і пояснює, коли вона могла б відчувати таку емоцію (наприклад, «Я сумна, коли мій друг не хоче грати»); чітко відповідає на запитання, наприклад, «Як ти вітаєш друзів?» і робить це ввічливо.

4 бали – дитина виражає емоції, але її пояснення може бути коротким або не дуже точним (наприклад, «Я рада, бо граю»); розпізнає більшість емоцій на картинках, але пояснення не завжди повне (наприклад, «Я сумна, бо плачу»); відповідає на запитання, але інколи є невеликі труднощі у вираженні своїх думок або виборі слів.

3 бали – дитина виражає емоції, але не зовсім зрозуміло або не дає повного пояснення своїх почуттів; розпізнає емоції, але інколи не може пояснити, чому відчуває цю емоцію; відповідає на запитання, але її відповідь не зовсім чітка або не зовсім зрозуміла.

2 бали – дитина має труднощі з вираженням емоцій через мовлення, її пояснення може бути коротким або не зовсім зрозумілим; має труднощі з розпізнаванням емоцій або її пояснення не точні (наприклад, не може сказати, чому вона сумна або радісна); не завжди може правильно відповісти на запитання.

1 бал – дитина не може виразити емоції або не пояснює свої почуття; не може розпізнати емоції на картинці або відповідає дуже неповно або неправильно; не може відповісти на запитання або відповідає без урахування соціальних норм.

Завдяки завданням на визначення стану мовлення було виявлено загальний стан розвитку мовлення та наявність його порушень.

2.2. Результати експериментального дослідження стану розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку

Результати спостереження за мовленням дітей середнього дошкільного віку та аналіз результатів опитування батьків виявили ряд труднощів, які можуть уповільнювати мовленнєвий розвиток дітей та в подальшому призвести до порушень мовлення таких, як загальний недорозвиток мовлення та фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення.

Основні проблеми стосуються фонетики, лексики, граматики та комунікативних навичок.

Щодо наявних фонетико-фонематичних порушень, найчастіше спостерігались у дітей труднощі у вимові шиплячих ([ш], [ж], [ч]) і сонорних ([р], [л]) звуків; заміна складних звуків на простіші (наприклад, [р] → [л] або [й]). Діти не завжди розрізняють схожі за звучанням звуки, що впливає на їхню здатність правильно вимовляти слова.

Хоча середній активний словниковий запас становить 1200–1500 слів, у мовленні дітей спостерігається недостатня різноманітність слів. Вони часто використовують слова-замінники («це», «той», «оце») замість конкретних назв предметів. Недостатнє використання прислівників і займенників може ускладнювати розуміння контексту. У пасивному словнику багато слів, але діти не завжди активно їх застосовують у мовленні.

Діти мають граматичні труднощі, часто неправильно відмінюють слова, особливо у родовому та давальному відмінку. Спостерігається плутанина у використанні часових форм дієслів (наприклад, помилки у вживанні минулого і майбутнього часу). Деякі діти будують речення неправильно, допускаючи пропуски слів або порушуючи їх порядок у реченні. Відсутність складних речень обмежує можливості для вираження власних думок.

Наявні комунікативні труднощі, які проявляються в тому, що діти часто порушують черговість мовлення у діалозі, не завжди вислуховують співрозмовника. Багато хто уникає довгих висловлювань, замінюючи їх однослівними відповідями «так», «дай» (відповідний жест), «кубики» (відповідь на питання «будеш гратися кубиками чи конструктором?») тощо. Жести та міміка нерідко використовуються як допоміжний засіб замість точного словесного вираження.

Більшість дітей можуть переказати казку або описати малюнок, але їхні висловлювання часто неповні, неструктуровані, обмежуються називанням зображених предметів або дій. Вони уникають складних конструкцій,

віддаючи перевагу простим реченням з одного-двох слів.

Мовлення може бути емоційно забарвленим, але при цьому не містити логічного зв'язку між реченнями.

Відповідно до критеріїв оцінювання мовлення, ми визначили узагальнені рівні розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку

Високий рівень (5 балів) – дитина володіє чіткою, правильною артикуляцією, без помилок вимовляє всі звуки та склади. Вона легко розрізняє звуки в словах, правильно визначає відмінності між схожими словами. Має розвинений лексичний запас – вільно називає щонайменше 5 предметів навколо та 3, пов'язані з певною порою року. Будує граматично правильні речення з трьох і більше слів, без помилок завершуючи фрази. Повністю розуміє звернене мовлення: точно виконує інструкції, розпізнає предмети за описом і правильно відповідає на запитання. Здатна логічно та послідовно будувати зв'язну розповідь, з чіткою структурою (початок, середина, кінець), вміє наводити всі важливі деталі. Виражає емоції словами, пояснює власні почуття і дії, правильно розпізнає емоції інших та відповідає на соціальні запитання ввічливо і впевнено.

Достатній рівень (4 бали) – мовлення дитини загалом правильне, хоча іноді трапляються незначні артикуляційні або граматичні похибки. Вона зазвичай правильно розрізняє звуки, хоча інколи потребує повторення. Словниковий запас достатній – дитина називає 3–4 предмети навколо і 2 сезонні об'єкти. Речення переважно правильні, але трапляються дрібні помилки. Інструкції виконує майже без помилок, хоча іноді потребує пояснення. Розповіді мають структуру, але можуть бути не зовсім послідовними. Емоції виражає в мовленні, хоча її висловлювання можуть бути короткими або не дуже точними, здебільшого правильно розпізнає емоції і відповідає на запитання з незначними труднощами.

Середній рівень (3 бали) – мовлення дитини характеризується помітними труднощами: у вимові можуть бути помилки, заміни чи сплутування звуків. Вона іноді плутає звуки або потребує підказки для їх

розпізнавання. Словниковий запас обмежений – називає лише 1–2 предмети, іноді замінює слова описами. Речення побудовані з помилками, інколи незрозумілі. Питання та інструкції розуміє частково, потребує допомоги. Розповіді є непослідовними, з пропусками частин або логічними порушеннями. Висловлення емоцій нечітке, пояснення почуттів поверхневе, відповіді на соціальні запитання можуть бути неточними.

Задовільний рівень (2 бали) – дитина має значні труднощі з вимовою – пропускає або замінює звуки, вимова малозрозуміла. Погано розрізняє звуки і слова, часто не чує відмінностей. Словниковий запас дуже обмежений – може назвати лише один предмет, інші слова згадує з труднощами. Будує речення з двох слів або неповні, часто не може завершити фразу без допомоги. Погано розуміє інструкції, не завжди виконує їх правильно. Історії складає з окремих фраз, без логіки та послідовності, опис предметів поверхневий. Емоції виражає нечітко, часто не може пояснити свої почуття, відповіді на запитання неповні або не зовсім зрозумілі.

Низький рівень (1 бал) – мовлення дитини значно порушене – вона не може правильно вимовити більшість звуків і складів. Не розрізняє звуки і слова, не виконує мовленнєвих завдань. Словниковий запас вкрай обмежений або відсутній – дитина не називає жодного предмета або називає неправильно. Не здатна побудувати речення, не розуміє завдань на завершення фрази. Не розуміє зверненого мовлення, не реагує на інструкції. Не може побудувати зв'язну розповідь або описати предмет, не користується зображеннями. Не виражає емоцій через мовлення, не може розпізнати емоції або відповідає без урахування соціальних норм.

Відповідно до кожного критерію визначених на початку констатувального етапу та отриманих дітьми балів за виконання завдань до кожного критерію було визначено стан розвитку мовлення для кожної дитини експериментальної і контрольної груп. Результати представлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Характеристика стану мовлення у дітей середнього дошкільного віку

Прізвище, Ім'я дитини, вік	Критерії оцінювання стану мовлення / бали								
	Оцінка рівня розвитку мовлення			Розуміння та сприймання мовлення		Зв'язне мовлення		Соціальні та емоційні аспекти мовлення	
	артикуляція	фонематичний слух	лексика і граматики	розуміння простих інструкцій та питань	здатність до узагальнення	складання речень	тематичне мовлення	комунікативні навички	емоційно-виразне мовлення
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Експериментальна група									
1. Біленко Настя, 4,3 р.	3	4	3	4	3	3	3	3	3
2. Варлан Женя, 4,5 р.	3	3	3	3	2	2	2	2	3
3. Войтенко Іван, 4,2 р.	4	4	4	4	4	4	4	4	4
4. Ільков Гліб, 3,11 р.	2	2	2	3	2	2	2	2	3
5. Кравець Еліна, 4,8 р.	4	4	4	4	3	3	3	4	4
6. Сомова Міра, 4,9 р.	4	4	4	4	4	4	4	4	4
7. Сенчук Марта, 4,2 р.	2	2	2	2	2	2	2	2	2
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8. Трош Олена, 4 р.	3	3	3	3	2	2	2	3	3
9. Усенко Стас, 4,2 р.	3	4	4	4	4	4	4	4	4
10. Якімчук Ліка, 4,11 р.	3	3	3	4	3	3	3	3	3
Контрольна група									
1. Арамова Аміра, 4,8 р.	3	4	4	4	4	4	4	4	4
2. Бабенко Софія, 4,3 р.	3	3	3	3	2	2	2	3	3
3. Гриценко Олег, 4,7 р.	3	3	3	3	3	3	3	3	3
4. Дмитрук Марк, 4,7 р.	4	4	4	4	3	3	3	3	3
5. Картуш Лев, 4,1 р.	3	3	2	3	3	3	3	3	3
6. Кисляк Олеся, 4,9 р.	4	4	4	4	3	4	3	3	3
7. Кучук Платон, 4 р.	3	3	2	3	3	3	3	2	2
8. Рикова Настя, 4,6 р.	4	3	3	3	3	3	3	3	4
9. Томчук Марія, 4,1 р.	3	3	3	3	3	2	2	3	3
10. Шубіна Віка, 4,8 р.	4	4	4	3	3	3	3	3	3

Результати дослідження подані в таблиці 2.1, де оцінено стан розвитку мовлення дітей експериментальної та контрольної груп були узагальнені для визначення середніх показників рівнів сформованості мовлення у дітей середнього дошкільного віку.

Отримані дані свідчать про те, що в експериментальній групі виявлено три рівні мовленнєвого розвитку: достатній, середній і низький.

Діти з достатнім рівнем розвитку мовлення (4 бали): Войтенко Іван, Сомова Міра, Кравець Еліна, Усенко Стас (40%) володіють достатньо чіткою артикуляцією, добре сприймають мовлення, будують короткі зв'язні речення, формують нескладні логічні висловлювання. Рівень комунікативних навичок дозволяє дітям активно спілкуватись, вони розуміють та використовують прості мовні конструкції. Емоційно-виразне мовлення достатньо добре розвинене: вони використовують інтонацію, жести та міміку.

Діти з середнім рівнем мовленнєвого розвитку (3 бали): Біленко Настя, Варлан Женя, Трош Олена, Якімчук Ліка – 40% дітей. Загалом розвинені мовленнєві навички, але в них наявні труднощі з фонематичним слухом, граматикою, обмежений словниковий запас. Вони можуть складати прості речення, але допускають помилки. Комунікація достатня, але вони потребують підказок і допомоги у розмові.

Діти з задовільним рівнем розвитку (2 бали): Ільков Гліб, Сенчук Марта (20%). У них відзначається слабкий розвиток артикуляції та фонематичного слуху. Важко складають речення, мають малий словниковий запас. Низька активність у спілкуванні, обмежене розуміння складних інструкцій.

В експериментальній групі дітей з високим і низьким рівнями розвитку мовлення не виявлено.

У контрольній групі ситуація відповідна до експериментальної також діти розподілилися між достатнім, середнім і задовільним рівнями. Дітей які б продемонстрували низький чи високий рівень не було.

Діти з достатнім рівнем розвитку мовлення (4 бали): Арамова Аміра,

Дмитрук Марк, Кисляк Олеся, Шубіна Віка (40%) – володіють достатньо чіткою вимовою та словниковим запасом, добре розуміють мовлення. Активні у спілкуванні, користуються мовними засобами для вираження думок, проте це здебільшого прості мовні конструкції.

Діти з середнім рівнем мовленнєвого розвитку (3 бали): Бабенко Софія, Гриценко Олег, Картуш Лев, Рикова Настя, Томчук Марія (50%) виявляють значні труднощі у складанні речень та засвоєнні граматики, але в цілому їхнє мовлення зрозуміле і відповідає комунікативній ситуації. Діти активні у спілкуванні, але потребують допомоги у формулюванні висловлювань.

Дитина з задовільним рівнем розвитку (2 бали) в контрольній групі була лише одна – Кучук Платон (10%), в нього відзначились труднощі з фонематичним слухом, розумінням мовлення та побудовою зв'язних висловлювань. Пасивний у комунікації, потребує додаткової допомоги.

Порівняльний аналіз двох груп представлений в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Порівняльний аналіз двох груп

Рівні розвитку мовлення	Експериментальна група	Контрольна група
Достатній (4 бали)	4 дитини – 40%	4 дитини – 40%
Середній (3 бали)	4 дитини – 40%	5 дітей – 50%
Задовільний (2 бали)	2 дитини – 20%	1 дитина – 10%

Як представлено в таблиці 2.2, в обох групах 40% дітей мають достатній рівень мовленнєвого розвитку. У контрольній групі більше дітей з середнім рівнем (50% проти 40% в експериментальній). В експериментальній групі вдвічі більше дітей з задовільним рівнем (20% проти 10% в контрольній групі).

На основі отриманих даних було визначено, що діти потребують цілеспрямованої роботи з розвитку та корекції мовлення. Особливо це стосується дітей із середнім та низьким рівнем мовленнєвого розвитку. Ефективним напрямом такої роботи є використання казкотерапії, яка поєднує

корекційно-розвивальні завдання з емоційно насиченим казковим сюжетом, що робить навчання більш цікавим і природним для дитини.

Для дітей із середнім та низьким рівнем розвитку мовлення доцільно використовувати казки як основу для:

- артикуляційних вправ, що подаються у вигляді завдань від казкових героїв (наприклад, допомогти зайчику чітко вимовити звук [ш], щоб його зрозуміли інші персонажі);
- ігор на розвиток фонематичного слуху, зокрема через звукові подорожі чи завдання від персонажів, що допомагають дитині розрізняти та імітувати звуки;
- розширення словникового запасу та засвоєння граматичних структур через роботу над казковими сюжетами, обговорення подій, опис героїв, складання простих речень;
- стимулювання комунікативної активності через рольові ігри за мотивами казок, інсценізації, діалоги між персонажами, що сприяють розвитку діалогічного мовлення.

Для дітей із достатнім рівнем розвитку мовлення казкотерапія має бути спрямована на:

- підтримку та розвиток творчих здібностей у мовленні – складання власних казок, придумування альтернативних фіналів до відомих історій, загадок на основі казкових сюжетів;
- ускладнення мовленнєвих завдань – аналіз казкових текстів, обговорення вчинків героїв, перекази з елементами оцінювання;
- створення умов для активного використання мовлення у соціальному середовищі – участь у міні-виставах, групових обговореннях, творчих завданнях на основі казкових тем, що формують навички мовленнєвої взаємодії та емоційного самовираження.

Таким чином, казка виступає не лише засобом розваги, а й дієвим інструментом мовленнєвого розвитку та корекції, адаптованим до індивідуального рівня розвитку кожної дитини.

Отже, мовленнєвий розвиток дітей середнього дошкільного віку потребує комплексного підходу. Вчасне виявлення та корекція труднощів допоможуть сформувати правильне, багате та граматично правильне мовлення, що стане основою для подальшого успішного навчання.

2.3. Зміст методики використання казкотерапії для розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку

Формувальний етап експерименту мав на меті розробку і впровадження методики використання казкотерапії для розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку.

Завданнями формувального етапу експерименту виступили:

1. Загальний розвиток мовлення, зокрема розвиток артикуляції, покращення фонематичного слуху, збільшення лексичного запасу і формування граматичної правильності мовлення.
2. Розвиток розуміння та сприймання мовлення, зокрема покращення розуміння простих інструкцій та питань, здатності до узагальнення;
3. Розвиток зв'язного мовлення (складання речень, тематичне мовлення);
4. Формування соціальних та емоційних аспектів мовлення (комунікативні навички, емоційно-виразне мовлення).

При розробці завдань ми спиралися на основні принципи використання казкотерапії в розвитку мовлення [33], [43]:

1. Принцип доступності та цікавості – вибір казок відповідно до вікових особливостей дітей.
2. Принцип емоційної залученості – активне залучення дитини у сюжет, переживання подій разом із персонажами.
3. Принцип інтеграції – поєднання казкотерапії з іншими видами діяльності (малювання, ліплення, театралізація тощо).

4. Принцип повторюваності – багаторазове прослуховування та переказування казок для закріплення мовленнєвих навичок.

На початку експерименту були визначені етапи проведення казкотерапевтичних вправ для розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку.

1. Підготовчий етап. Вибір казки відповідно до мовленнєвих можливостей дітей. Ознайомлення дітей із темою, персонажами, ключовими словами. Створення сприятливої атмосфери для сприйняття казки.

2. Основний етап. Читання або розповідання казки з виразністю, використанням інтонаційного забарвлення. Обговорення казки: аналіз подій, характеристика героїв, пояснення нових слів. Виконання мовленнєвих завдань (відповіді на запитання, складання речень за ілюстраціями, продовження історії). Інтерактивні ігри (рольові ігри, інсценування казки, використання лялькового театру).

3. Заключний етап. Переказ казки або її фрагментів. Творчі завдання (складання власних казок, створення малюнків до казки). Аналіз та рефлексія, закріплення нового мовленнєвого матеріалу.

Ми дібрали і розробили вправи, які передбачали:

1. Вправи для розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку за методикою казкотерапії.

2. Інсценування та розігрування казок.

3. Завдання для розвитку мовлення через моделювання казкових ситуацій.

4. Завдання на малювання казкових персонажів.

5. Завдання для розвитку зв'язного мовлення соціальних та емоційних аспектів мовлення.

Тексти казок (українські народні казки «Колобок», «Рукавичка», «Коза-дереза», «Ріпка» представлений в додатку Б. Ілюстративний матеріал до цих казок подано в додатку В.

1. Вправи для розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку за методикою казкотерапії.

1. Вправи на розвиток слухової уваги

«Хто це сказав?»

Хід гри: Вихователь читає фразу з казки голосом персонажа, а діти відгадують, хто це.

Приклад: «Ой, бабусю, які у тебе великі зуби!» (Червона Шапочка).

«Слухаємо і плескаємо»

Хід гри: Дорослий читає казку, а діти плескають у долоні, коли чують певне слово (наприклад, у казці «Колобок» – коли звучить слово «Колобок»).

2. Вправи на збагачення словникового запасу

«Опиши героя»

Хід гри: Вихователь показує картинку героя казки, а діти описують його зовнішність та риси характеру.

Приклад: «Вовк – сірий, великий, хитрий».

«Що буває?»

Хід гри: Дітям називають слово, пов'язане з казкою, а вони придумують, що ще може бути таким.

Приклад: «Чарівний» – ключ, паличка, ліс.

3. Вправи на розвиток зв'язного мовлення

«Розкажи казку по картинках»

Хід гри: Дітям дають серію картинок із сюжетом казки, вони розкладають їх у правильному порядку та розповідають історію.

«Казка навпаки»

Хід гри: Дітям пропонують змінити фінал казки або вигадати, що було б, якби герой зробив інакше.

Приклад: «Що було б, якби Колобок не тікав від звірів?»

4. Вправи на правильну вимову звуків

«Говоримо як казковий герой»

Хід гри: Діти повторюють фрази персонажів, наслідуючи їх інтонацію

та вимову.

«Підбери слово»

Хід гри: Вихователь називає слово з казки, а діти підбирають схоже за звучанням або римоване.

Приклад: «Лисиця – косиця, пшениця».

5. Вправи на розвиток уяви

«Придумай казку»

Хід гри: Дітям пропонують 3 слова (наприклад, «ведмідь», «місяць», «горіх») і вони складають коротку казку з цими словами.

«Казковий театр»

Хід гри: Діти розігрують уривки з казки за допомогою іграшок або пальчикового театру.

Ці вправи сприяють розвитку мовлення у дітей 4 років у ігровій формі, що робить навчання легким та цікавим.

2. Інценування та розігрування казок

Інценування казок – це чудовий спосіб розвивати мовлення, фантазію, емоційну виразність і комунікативні навички у дітей 4 років. Малюки із задоволенням перетворюються в казкових героїв, використовуючи міміку, жести та інтонацію.

1. Як підготувати інсценізацію казки

Обрати просту, добре знайому казку – наприклад, «Колобок», «Теремок», «Ріпка», «Три ведмеді».

Розподілити ролі – можна використати маски, шапочки або іграшки.

Використати реквізит – хатинка з картону, іграшкові дерева, маленькі лавочки тощо.

Допомогти дітям із текстом – невеликі фрази, які легко запам'ятати.

Підготувати аудіосупровід – фонова музика, звуки природи зроблять виставу цікавішою.

2. Варіанти інценувань популярних казок

Казка «Колобок» (найпростіше інсценування)

Ролі: Дід, Баба, Колобок, Заєць, Вовк, Ведмідь, Лисиця.

Реквізит: Картонний будиночок (хатинка дідуса і бабусі), круглий м'ячик (Колобок), маски тварин.

Особливості: Діти повторюють короткі фрази героїв, співають пісеньку Колобка.

Спрощений текст для дітей:

- Баба: «Діду, спечи Колобка!»
- Колобок (співає): «Я по засіку метений, я із борошна спечений...»
- Заєць: «Колобок, Колобок, я тебе з'їм!»
- Колобок: «Не їж мене, я пісеньку заспіваю!»

(І так повторюється з усіма звірами, поки Колобок не зустрічає Лисичку.)

Казка «Ріпка» (колективне інсценування)

Ролі: Дід, Баба, Внучка, Собака, Кішка, Мишка.

Реквізит: Велика картонна ріпка, канат або мотузка для «тягнення».

Особливості: Діти тягнуть ріпку, промовляючи короткі фрази.

Текст:

- Дід: «Рости, рости, ріпко, велика-превелика!»
- Дід: «Ох, важка! Бабо, іди допоможи!»
- Баба: «Ой, дідусю, важко тягнути! Внучко, допоможи!»
- (Далі підключаються Собака, Кішка, Мишка, поки всі разом не витягнуть ріпку.)

Казка «Рукавичка» (театралізація з будиночком)

Ролі: Мишка, Жабка, Зайчик, Лисичка, Вовк, Ведмідь.

Реквізит: Великий коробковий «рукавичка» (можна намалювати), маски тварин.

Особливості: Діти імітують, як звірі «стукають» і заходять у будиночок-рукавичку.

Текст:

- Мишка: «Ой, гарна рукавичка! Хто-хто в рукавичці живе?»
- Жабка: «Я Жабка! Заходь до мене!»
- (Звірі один за одним заходять у будиночок-рукавичку, поки не приходить Ведмідь і не ламає його.)

3. Варіанти розігрування казок без слів

Коли дітям було важко запам'ятати текст:

Показували казку як пантоміму – вихователь читає, а діти зображають дії.

Використовували ляльковий театр – грати пальчиковими або настільними ляльками.

Розігрували казку за аудіозаписом – вмикати записану казку і рухами відтворювати її.

Інсценування казок допомагає дітям легше запам'ятовувати слова, розвивати мовлення, комунікативні навички та уяву.

3. Завдання для розвитку мовлення через моделювання казкових ситуацій

Моделювання казкових ситуацій допомагає дітям 4 років розвивати мовлення, уяву та комунікативні навички. У процесі гри вони придумують діалоги, розвивають здатність будувати зв'язні висловлювання, а також засвоюють структуру казок.

1. Завдання «Зміни казку»

Мета: розвиток творчого мовлення, уміння висловлювати власні ідеї.

Хід гри: Вихователь пропонує дітям змінити певний елемент відомої казки. Діти придумують новий варіант розвитку подій.

Приклад:

- «Що було б, якби Колобок не втік, а залишився жити у бабусі з дідусем?»
- «Що сталося б, якби всі звірі з “Теремка” побудували новий будиночок разом?»

2. Завдання «Допоможемо герою»

Мета: розвиток зв'язного мовлення, навичок аргументації.

Хід гри: Вихователь описує ситуацію, в якій герой потрапив у біду.

Діти пропонують свої варіанти допомоги.

Приклад:

- «Колобок загубився в лісі, як йому знайти дорогу додому?»
- «Як можна допомогти Ріпці, якщо ніхто не зміг її витягнути?»

3. Завдання «Хто тут живе?»

Мета: розширення словникового запасу, розвиток описового мовлення.

Хід гри: Дітям показують малюнок казкового будиночка. Вони вигадують, хто там може жити, як його звати, що він любить робити.

Приклад:

- «У цьому будиночку живе добрий дракончик. Він любить гратися у футбол і варити борщ!»

4. Завдання «Придумай нову казку»

Мета: розвиток уяви та зв'язного мовлення.

Хід гри: Вихователь дає дітям три випадкові слова (наприклад, «ведмідь», «чарівний ключ», «озеро»). Діти складають коротку казку, використовуючи ці слова.

Приклад:

- «Жив-був ведмідь, який знайшов чарівний ключ. Він відкрив їм скриньку біля озера...»

5. Завдання «Казкова пошта»

Мета: розвиток діалогічного мовлення, формування комунікативних навичок.

Хід гри: Діти уявляють, що пишуть або диктують лист казковому персонажу. Інші діти відповідають від імені персонажа.

Приклад:

- Дитина: «Дорогий Колобок, як тобі вдалося так швидко бігати?»
- Інша дитина (від імені Колобка): «Я багато бігав навколо печі і тренувався!»

6. Завдання «Казкова телефонна розмова»

Мета: формування діалогічного мовлення, розвиток фантазії.

Хід гри: Діти по черзі говорять у «казковий телефон» (іграшковий або уявний), спілкуючись з персонажем.

Приклад:

- «Алло, це Лисичка? Як у тебе справи?»

- «Привіт, це Вовк! Чи не бачив ти Зайчика?»

Такі завдання допомагають дітям не лише розвивати мовлення, а й стимулюють їхню уяву та навички спілкування.

4. Завдання на малювання казкових персонажів

Малювання казкових персонажів допомагає дітям не тільки розвивати дрібну моторику, але й збагачує мовлення, уяву та емоційний інтелект. Нижче наведено кілька ігрових завдань, які поєднують творчість і розвиток мовлення.

1. «Намалюй улюбленого героя»

Мета: розвиток уяви, вміння описувати персонажа.

Хід гри: Дітям пропонують вибрати улюбленого героя з казки та намалювати його. Після малювання кожна дитина розповідає про свого персонажа: хто це, який він (добрий, хитрий, веселий), що він любить робити.

Приклад:

- «Це Колобок. Він круглий, жовтий, любить співати пісеньки та бігати по дорозі!»

2. «Домалюй героя»

Мета: розвиток фантазії, вміння придумувати нові деталі.

Хід гри: Дітям дають роздруківку або простий контур казкового персонажа (наприклад, тільки голову). Завдання – домалювати тіло, одяг, аксесуари, придумати нові риси. Діти розповідають, що змінили у персонажі.

Приклад:

- «Я домалював Колобку чарівні черевички, щоб він швидше бігав!»

3. «Чарівний герой»

Мета: розвиток креативності та зв'язного мовлення.

Хід гри: Дітям пропонують придумати і намалювати нового казкового героя. Після малювання вони вигадують його ім'я, здібності та історію.

Приклад:

- «Це Лісовий Дракочик. Він вміє літати над деревами та допомагає тваринам знайти дорогу додому!»

4. «Казкова галявина» (групове малювання)

Мета: розвиток співпраці, вміння складати сюжет.

Хід гри: Великий аркуш паперу – це чарівна галявина або місто. Кожна дитина малює на ньому свого казкового героя. Потім діти вигадують, як їхні герої взаємодіють між собою.

Приклад:

- «Колобок прийшов у гості до Теремка, і всі звірі пригостили його медом!»

5. «Малюємо за описом»

Мета: розвиток слухового сприйняття та уяви.

Хід гри: Вихователь описує персонажа, а діти намагаються намалювати його за описом. Потім порівнюють малюнки і придумують, як назвати свого героя.

Приклад:

- «Цей герой високий, у нього синій капелюх і великий червоний ніс. Він дуже добрий і любить роздавати подарунки!»

6. «Загадковий герой» (групова гра)

Мета: розвиток мовлення та логічного мислення.

Хід гри: Одна дитина малює казкового персонажа, не показуючи іншим. Потім описує його, а інші діти намагаються вгадати, хто це. Якщо вгадали – малюнок показують і всі разом обговорюють.

Малювання казкових персонажів – чудовий спосіб розвивати мовлення, фантазію та комунікативні навички дітей 4 років.

5. Завдання для розвитку зв'язного мовлення соціальних та емоційних аспектів мовлення

1. Завдання: «Що робить кожен герой?»

Мета: Розвивати вміння дітей складати прості речення, описувати дії персонажів, активізувати словниковий запас.

Метод: Підтримка на кожному етапі, пояснення дій персонажів через запитання, що спонукають до вербалізації.

Завдання: Показали дитині картинку з різними казковими персонажами (наприклад, лисичку, зайця, ведмедя, фею) і запитайте, що кожен персонаж робить у цей момент.

Приклад запитань:

- «Що робить лисичка?»
- «Чому зайчиха так швидко бігає?»
- «Як ведмідь готується до зими?»
- «Що фея дарує дітям?»

2. Завдання: «Чому герой так вчинив?»

Мета: Розвивати вміння аргументувати свої думки, розвивати логічне мислення через пояснення вчинків персонажів.

Метод: Стимулювати дітей давати логічні пояснення своїм відповідям.

Завдання: Розкажіть дитині уривок із казки, де герой робить певний вчинок, і запитайте дитину, чому він так вчинив.

Приклад запитань:

- «Чому лисичка вирішила обдурити зайця?»
- «Чому ведмідь так любить мед?»

3. Завдання: «Історія за картинкою»

Мета: Розвивати здатність дітей складати прості речення, активізувати уяву та навички побудови зв'язних історій.

Метод: Заохочення до творчості, допомога у формулюванні речень.

Завдання: Показали дитині картинку, де зображено казкову ситуацію, і попросили її скласти коротку історію про те, що відбувається.

Приклад: на картинці може бути, як лисичка збирає ягоди або як зайчиха біжить через ліс.

- «Що робить лисичка? Як вона потрапила в ліс? Кого вона там зустріла?»

4. Завдання: «Розмова з героєм»

Мета: Розвивати навички діалогічного мовлення, розширювати словниковий запас.

Метод: Стимулювання до діалогу, підтримка правильного використання граматики та лексики.

Завдання: Поставте дитині питання від імені казкового персонажа і попросили її відповісти так, як він би відповів.

Приклад запитань:

- «Привіт, лисичко! Як ти сьогодні? Що нового в лісі?»

- «Зайчику, чому ти так швидко бігаєш? Як ти не боїшся лисиць?»

5. Завдання: «Що сталося після того?»

Мета: Розвивати вміння дитини створювати логічні продовження подій, вчити зв'язувати факти в єдину історію.

Метод: Стимулювати розвиток фантазії, допомагати у побудові розповіді за допомогою запитань.

Завдання: Розкажіть дитині уривок казки або подію з казковими персонажами, а потім запитайте, що могло б статися далі.

Приклад запитань:

- «Що сталося після того, як зайчиха втекла від вовка?»

- «Що зробив би ведмідь, якби зустрів лисичку?»

Ці завдання спрямовані на розвиток мовлення через діалог, розповіді та логічні вправи, що допомагають дітям не тільки розвивати словниковий запас, але й формувати вміння будувати зв'язні та логічні висловлювання.

2.4. Аналіз результатів впровадження казкотерапевтичних методів

По завершенні формувального етапу експерименту було проведено порівняльний етап експерименту, який за метою і завданнями відповідав констатувальному етапу експерименту і був спрямований на визначення стану розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку. В ньому також взяли участь діти експериментальної і контрольної груп. Відповідно до критеріїв розвитку мовлення були дібрані вправи аналогічні за складністю до тих, що використовувались на констатувальному етапі експерименту.

Критерії оцінювання були такі ж як і на попередньому етапі дослідження.

1. Завдання на артикуляцію, фонематичний слух, лексичний запас і граматичну правильність мовлення для дітей середнього дошкільного віку

Завдання на артикуляцію: Гра «Повтори за мною» – «Скажи, як каже машинка: ма-ма-ма, а тепер – па-па-па». Гра «Звукові потяги» – «Уяви, що потяг їде: с-с-с. А тепер – вітер дує: ш-ш-ш. Як гарчить тигр? р-р-р!»

Завдання на фонематичний слух: Гра «Схоже чи ні?» – «Послухай: кіт – ліс. Чи звучать однаково на початку?» (Пропонуйте різні пари). Гра «Слухай уважно» – «Я скажу два слова: м'яч – м'ячик. Вони однакові чи різні?»

Завдання на лексичний запас: Гра «Що ти бачиш?» – «Що є у тебе в кімнаті? Назви всі іграшки чи предмети, які бачиш». Гра «Пора року» – «Що ми вдягаємо взимку? А що беремо на пляж?»

Завдання на граматичну правильність мовлення: Гра «Склади речення» – «Скажи про те, що ти бачиш. Наприклад: Я бачу кішку. А тепер про машинку?». Гра «Закінчи речення» – «Мама пече...? (пиріг, торт...). Тато купив...?»

2. Завдання до критерію «Розуміння мовлення»

Завдання на розуміння запитань: Гра «Питання – Відповідь» – «Що ти їв сьогодні? Де твоя іграшка?»

Завдання на розпізнавання предметів за описом: Гра «Вгадай» – «Це червоне, смачне, росте на дереві. Що це?» (Яблуко)

Завдання на виконання інструкцій: Гра «Зроби, як я скажу» – «Поклади іграшку під стілець. Дай мені м'ячик. Покажи, де твоя подушка».

3. Завдання до критерію «оцінка зв'язного мовлення»

Завдання на складання короткої історії: Гра «Що я робив сьогодні» – «Розкажи, як пройшов твій ранок. Що ти робив спочатку, а що потім?». Гра «Склади казку з картинок» – Показати 3–4 картинки і попросити скласти історію за ними.

Завдання на розповідь про знайомий предмет: Гра «Моя улюблена іграшка» – «Розкажи про іграшку, яку ти найбільше любиш. Як її звати? Як ти з нею граєшся?»

4. Завдання для оцінки соціальних та емоційних аспектів мовлення

Завдання на вираження емоцій через мовлення: Гра «Як я почуваюсь» – «Уяви, що ти щасливий. Що ти робиш? А якщо сумно – що тоді?»

Завдання на розпізнавання емоцій у інших: Гра «Яка емоція?» – Показати картинки з емоціями. «Що відчуває ця людина? А коли ти так відчував?»

Завдання на соціальне мовлення (запитання та відповіді): Гра «Ввічливі слова» – «Що ти кажеш, коли хочеш щось попросити? А коли дякуєш?»

На основі кожного критерію та відповідних балів, отриманих дітьми під час виконання завдань, було встановлено рівень розвитку мовлення кожної дитини з експериментальної та контрольної груп.

Узагальнені результати наведено в таблиці 2.3, в якій представлено порівняльну характеристику стану мовлення у дітей середнього дошкільного віку.

Таблиця 2.3

Порівняльна характеристика стану мовлення
у дітей середнього дошкільного віку

Прізвище, Ім'я дитини, вік	Критерії оцінювання стану мовлення / бали								
	Оцінка рівня розвитку мовлення			Розуміння та сприймання мовлення		Зв'язне мовлення		Соціальні та емоційні аспекти мовлення	
	артикуляція	фонематичний слух	лексика і граматики	розуміння простих інструкцій та питань	здатність до узагальнення	складання речень	тематичне мовлення	комунікативні навички	емоційно-виразне мовлення
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Експериментальна група									
1. Біленко Настя, 4,3 р.	3 / 4	4 / 5	3 / 4	4 / 5	3 / 4	3 / 4	3 / 4	3 / 4	3 / 4
2. Варлан Женя, 4,5 р.	3 / 4	3 / 5	3 / 5	3 / 4	2 / 3	2 / 3	2 / 3	2 / 4	3 / 4
3. Войтенко Іван, 4,2 р.	4 / 5	4 / 5	4 / 5	4 / 5	4 / 4	4 / 4	4 / 5	4 / 5	4 / 5
4. Ільков Гліб, 3,11 р.	2 / 4	2 / 4	2 / 3	3 / 4	2 / 3	2 / 3	2 / 3	2 / 4	3 / 4
5. Кравець Еліна, 4,8 р.	4 / 5	4 / 5	4 / 5	4 / 5	3 / 4	3 / 5	3 / 4	4 / 5	4 / 5
6. Сомова Міра, 4,9 р.	4 / 4	4 / 4	4 / 5	4 / 5	4 / 5	4 / 5	4 / 5	4 / 5	4 / 5
7. Сенчук Марта, 4,2 р.	2 / 3	2 / 3	2 / 4	2 / 3	2 / 3	2 / 3	2 / 3	2 / 3	2 / 3

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8. Трош Олена, 4 р.	3 / 4	3 / 4	3 / 4	3 / 5	2 / 3	2 / 3	2 / 3	3 / 3	3 / 3
9. Усенко Стас, 4,2 р.	3 / 4	4 / 4	4 / 4	4 / 4	4 / 5	4 / 5	4 / 5	4 / 4	4 / 4
10. Якімчук Ліка, 4,11 р.	3 / 4	3 / 4	3 / 5	4 / 4	3 / 4	3 / 4	3 / 4	3 / 4	3 / 4
Контрольна група									
1. Арамова Аміра, 4,8 р.	3 / 4	4 / 4	4 / 4	4 / 4	4 / 4	4 / 4	4 / 4	4 / 4	4 / 5
2. Бабенко Софія, 4,3 р.	3 / 3	3 / 3	3 / 4	3 / 3	2 / 3	2 / 3	2 / 2	3 / 3	3 / 3
3. Гриценко Олег, 4,7 р.	3 / 3	3 / 3	3 / 4	3 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 3
4. Дмитрук Марк, 4,7 р.	4 / 4	4 / 4	4 / 4	4 / 4	3 / 4	3 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 4
5. Картуш Лев, 4,1 р.	3 / 3	3 / 3	2 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 3
6. Кисляк Олеся, 4,9 р.	4 / 4	4 / 4	4 / 4	4 / 4	3 / 4	4 / 4	3 / 3	3 / 4	3 / 4
7. Кучук Платон, 4 р.	3 / 3	3 / 3	2 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 3	2 / 3	2 / 3
8. Рикова Настя, 4,6 р.	4 / 4	3 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 3	4 / 4
9. Томчук Марія, 4,1 р.	3 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 3	2 / 3	2 / 3	3 / 3	3 / 3
10. Шубіна Віка, 4,8 р.	4 / 4	4 / 4	4 / 4	3 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 3	3 / 3

Примітка: дані в таблиці представлені через «/», де перша цифра – дані констатувального етапу експерименту, а друга – дані отримані на порівняльному етапі експерименту.

На основі аналізу даних таблиці 2.3 встановлено такі узагальнені результати рівня мовленнєвого розвитку дітей середнього дошкільного віку: експериментальна група: високий рівень – 30% дітей (3 дитини); достатній рівень – 60% (6 дітей); середній рівень – 10% (1 дитина). Задовільний та низький рівні – 0%. Діти контрольної групи розподілились між достатнім рівнем розвитку мовлення – 40% і середнім рівнем, при цьому більшість дітей перебували на середньому рівні – 60%. Високого, задовільного та низького рівнів в контрольній групі не виявлено – 0%.

На основі отриманих даних видно, що як в експериментальній, так і в контрольній групах зафіксовано позитивну динаміку у розвитку мовлення дітей, однак рівень покращення більш виражений саме в експериментальній групі.

В експериментальній групі у дітей спостерігається підвищення показників майже за всіма критеріями: артикуляція, фонематичний слух, лексика і граматики покращились у більшості дітей (наприклад, у Войтенка Івана, Сомової Міри, Кравець Еліни).

Наприклад, на початку дослідження діти плутали подібні звуки, такі як: «с» і «ш», або мали труднощі з вимовою складів типу «тра», «кра», «гра». Після багаторазового повторення фраз з казок («Коза-дереза, «Рукавичка») діти краще вимовляють складні звуки та звукосполучення.

На констатувальному етапі експерименту у відповідях дітей переважали односкладові речення, обмежений словниковий запас (наприклад: «Кішка. Їсть»). Після застосування методики з використанням казкотерапії діти почали використовувати повні речення: «Кішка сидить на килимі і їсть молоко». Завдяки повторенню казкових формул («Жили-були...», «І стали вони жити-поживати...») засвоїли базові граматичні конструкції.

Відповідно до критерію «Розуміння інструкцій і вміння узагальнювати» спочатку діти виконували лише прямі інструкції («Покажи м'яч»), не розуміли описових завдань. На порівняльному етапі експерименту,

на основі прослуханої казки діти могли відповісти на запитання: «Що зробив Колобок після того, як зустрів зайця?» — і правильно переказати послідовність подій.

Зв'язне мовлення (складання речень, тематичне мовлення) також продемонструвало позитивну динаміку, що свідчить про зростання здатності формулювати послідовні висловлювання. За цим критерієм на початку дослідження відзначались значні труднощі з логічною побудовою розповіді, сплутаність подій. Після перегляду серії ілюстрацій до казки «Рукавичка» дитина говорить: «Спочатку дід загубив рукавичку. Потім до неї прийшов мишка. Потім жабка. А в кінці – ведмідь. І всі втекли, коли дід знайшов рукавичку.».

Соціальні та емоційні аспекти мовлення (комунікативні навички, емоційно-виразне мовлення) покращились у дітей, що раніше мали середні або нижчі показники (наприклад, Якімчук Ліка, Трош Олена).

До методики в дітей були наявні сором'язливість, невираженість емоцій у мовленні. Наприкінці експерименту, під час рольових ігор за казками діти почали активно висловлювати емоції: «Я злий, бо вовк забрав у мене пиріжки!» або «Я радію, бо Зайчик знайшов хатинку!»

Показники контрольної групи залишились здебільшого стабільними або з незначними покращеннями:

Деякі діти демонструють стабільно достатній рівень розвитку (напр. Арамова Аміра, Кисляк Олеся), однак загальний приріст балів у групі менш виражений, ніж в експериментальній. У низки дітей, як-от Бабенко Софії, Картуша Лева, Платона Кучука, приріст незначний або відсутній.

Отже, рівень розвитку мовлення в експериментальній групі зріс у більшості дітей за всіма критеріями, що вказує на ефективність застосованої методики використання методів казкотерапії для розвитку мовлення у дітей дошкільного віку.

У контрольній групі рівень розвитку мовлення залишився переважно на тому ж рівні або зріс незначно, що підтверджує відсутність

цілеспрямованого втручання або впливу інноваційних підходів.

Отримані результати свідчать про доцільність використання методів казкотерапії для розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку. Особливо позитивно вони впливають на формування граматичної будови мовлення, розвиток емоційної виразності та соціальної взаємодії.

Порівняльний аналіз двох груп представлений в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Порівняльний аналіз двох груп

Етап експерименту	Рівні розвитку мовлення	Експериментальна група	Контрольна група
Констатувальний етап	Достатній (4 бали)	4 дитини – 40%	4 дитини – 40%
	Середній (3 бали)	4 дитини – 40%	5 дітей – 50%
	Задовільний (2 бали)	2 дитини – 20%	1 дитина – 10%
Порівняльний етап	Високий (5 балів)	3 дитини – 30%	
	Достатній (4 бали)	6 дітей – 60%	4 дитини – 40%
	Середній (3 бали)	1 дитина – 10%	6 дітей – 60%
	Задовільний (2 бали)		

Порівняльний аналіз рівнів розвитку мовлення у дітей експериментальної та контрольної груп на різних етапах експерименту, представлений в таблиці 2.4, засвідчив значну динаміку у мовленнєвому розвитку дітей, які брали участь в експериментальній методиці використання методів казкотерапії для розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку.

На констатувальному етапі розподіл рівнів мовленнєвого розвитку в обох групах був майже ідентичний: достатній рівень (4 бали) – по 40% у кожній групі (4 дитини); середній рівень (3 бали) – 40% в експериментальній і 50% у контрольній групі; задовільний рівень (2 бали) – 20% в експериментальній і 10% у контрольній групі.

На порівняльному етапі експериментальна група показала суттєве

покращення: 30% дітей досягли високого рівня (5 балів), тоді як у контрольній групі цей рівень не досяг ніхто; 60% – достатній рівень, що на 20% більше, ніж на початку; лише 10% дітей залишились на середньому рівні; задовільний рівень зник повністю.

У контрольній групі значних покращень не зафіксовано: більшість дітей залишились на середньому рівні – 60% (на початку експерименту було 50%); 40% – на достатньому рівні (як і було на констатувальному етапі експерименту). Високий рівень мовленнєвого розвитку не зафіксований.

Експериментальна методика, що передбачала цілеспрямоване використання казкотерапії як засобу розвитку мовлення у дітей середнього дошкільного віку, продемонструвала свою високу ефективність. Проведене дослідження підтвердило, що впровадження цієї методики в освітній процес сприяло позитивній динаміці мовленнєвого розвитку дітей експериментальної групи за всіма визначеними критеріями. Зокрема, було зафіксовано значне покращення таких показників, як чіткість артикуляції, розвиток словникового запасу, граматичної будови мовлення, формування зв'язного мовлення, а також комунікативних та емоційно-виразних мовленнєвих умінь.

Казкотерапія не лише сприяла активізації мовленнєвої діяльності дітей, а й виконувала профілактичну функцію, запобігаючи виникненню порушень мовлення. Крім того, у тих дітей, які мали початкові труднощі у мовленнєвому розвитку, спостерігалось помітне коригування наявних порушень, що свідчить про її терапевтичний потенціал. Таким чином, використання казкотерапії як інноваційного підходу до мовленнєвого розвитку є доцільним і виправданим у роботі з дітьми дошкільного віку.

Таким чином, розвиток мовлення у дітей середнього дошкільного віку вимагає всебічного, системного підходу, що враховує індивідуальні особливості кожної дитини. Своєчасна діагностика мовленнєвих труднощів та їх цілеспрямоване подолання за допомогою таких ефективних засобів, як казкотерапія, сприяють формуванню повноцінного, змістовного й

граматично правильного мовлення. Це, у свою чергу, створює міцне підґрунтя для подальшого інтелектуального та емоційного розвитку дитини, а також забезпечує успішне засвоєння навчального матеріалу у майбутньому.

Висновки до 2 розділу:

У ході констатувального етапу експерименту було проведено комплексну діагностику стану мовлення дітей середнього дошкільного віку. Вона включала спостереження, анкетування батьків, а також виконання завдань і вправ для оцінки артикуляції, фонематичного слуху, лексики, граматики, зв'язного мовлення, розуміння мовлення, комунікативних і емоційних навичок. Результати показали, що в обох групах 40% дітей мали достатній рівень мовленнєвого розвитку. У контрольній групі переважав середній рівень (50%), а в експериментальній – більше дітей із задовільним рівнем (20% проти 10%). Отримані дані підтвердили необхідність цілеспрямованої корекційно-розвивальної роботи, особливо для дітей із середнім та низьким рівнем мовленнєвого розвитку. Ефективним засобом такої роботи було обрано казкотерапію, яка сприяє активному засвоєнню мовних навичок у доступній, емоційно забарвленій формі.

На формувальному етапі було впроваджено методику казкотерапії з метою розвитку артикуляції, фонематичного слуху, лексики, граматики, зв'язного мовлення, а також соціально-емоційних аспектів. Для цього використовувались спеціально розроблені вправи: інсценування казок, моделювання казкових ситуацій, малювання персонажів і тематичні мовленнєві завдання.

Аналіз результатів впровадження методів казкотерапії у мовленнєвий розвиток дітей середнього дошкільного віку показав високий рівень ефективності запропонованої методики. Порівняльний етап експерименту, що був аналогічний за структурою до констатувального, дозволив

простежити позитивну динаміку змін у мовленнєвому розвитку дітей експериментальної групи.

Якщо на початковому етапі рівень мовленнєвого розвитку у двох групах був майже однаковим, то після впровадження методики казкотерапії в експериментальній групі зафіксовано значні позитивні зміни. Зокрема, 30% дітей досягли високого рівня розвитку мовлення, 60% – достатнього, і лише 10% залишились на середньому рівні. Водночас показник задовільного рівня зник зовсім. У контрольній групі, яка навчалась за традиційною програмою, суттєвих змін не відбулося: 60% дітей залишились на середньому рівні, 40% – на достатньому, а високий рівень не було досягнуто жодною дитиною.

Отримані результати свідчать про те, що цілеспрямоване використання казкотерапевтичних прийомів значно активізує мовленнєву діяльність, збагачує словниковий запас, покращує граматичну правильність висловлювань, розвиває комунікативні навички, а також має позитивний вплив на емоційно-виразну сторону мовлення. Казкові сюжети створюють природні, цікаві ситуації для мовлення, що сприяє легкому засвоєнню матеріалу та позитивно впливає на корекцію мовленнєвих труднощів.

Таким чином, досвід впровадження казкотерапії в освітній процес ЗДО підтверджує її ефективність як сучасного інноваційного підходу, що враховує індивідуальні особливості дітей та сприяє гармонійному розвитку їхнього мовлення. Вчасне виявлення труднощів і системна корекційна робота формують основу для подальшого інтелектуального зростання та успішного навчання в майбутньому.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукових джерел довів, що казкотерапія є ефективним методом психологічного й педагогічного впливу, що використовує казку як інструмент розвитку, виховання та корекції особистості дитини. Вона не лише формує мовлення, а й розвиває уяву, емоційний інтелект, моральні цінності та соціальні навички. Через казку діти навчаються чітко висловлювати думки, розвивають емпатію, самостійність та здатність до прийняття рішень. Цей метод сприяє не лише вдосконаленню мовлення, а й легшій соціалізації, покращенню взаємодії з однолітками та дорослими. Казка ефективно розвиває словниковий запас, граматичні та комунікативні навички, фонематичний слух, вимову й емоційно-виразне мовлення.

Мовленнєвий розвиток є основою когнітивного розвитку дитини, оскільки через мовлення дитина отримує доступ до знань про навколишній світ, що сприяє розвитку пам'яті, уваги, мислення та здатності до вирішення проблем. Розвинене мовлення є важливим показником готовності дитини до навчання в школі, адже мовленнєві навички впливають на формування когнітивних здібностей та здатність до самовираження.

Казкотерапевтичні заняття в дошкільних закладах є ефективним інструментом для розвитку мовлення, емоційної сфери та корекції поведінки. Вони сприяють розвитку когнітивних та соціальних навичок, а також підтримують психологічне благополуччя дітей. Заняття, що враховують вікові та індивідуальні особливості дітей, допомагають покращити мовленнєві вміння та стимулюють емоційний і соціальний розвиток.

Проаналізовані дослідження засвідчили ефективність застосування казкотерапії у педагогічній практиці не лише для розвитку мовлення, а й для всебічного розвитку дитини, зокрема для розвитку її пізнавальних, соціальних і емоційних здібностей.

У ході констатувального етапу експерименту проведено комплексну діагностику мовлення дітей середнього дошкільного віку. Вона охоплювала

спостереження, анкетування батьків та виконання завдань для оцінки артикуляції, фонематичного слуху, лексики, граматики, зв'язного мовлення, розуміння мовлення, а також соціально-емоційних навичок. Результати показали: у обох групах 40% дітей мали достатній рівень розвитку. У контрольній групі переважав середній рівень (50%), тоді як в експериментальній – більше було дітей із задовільним рівнем (20% проти 10%). Це підтвердило потребу в корекційно-розвивальній роботі, зокрема через казкотерапію, яка поєднує навчання з емоційним залученням дитини.

На формувальному етапі було впроваджено методику казкотерапії з метою розвитку артикуляції, фонематичного слуху, лексики, граматики, зв'язного мовлення, а також соціально-емоційних аспектів. Для цього використовувались спеціально розроблені вправи: інсценування казок, моделювання казкових ситуацій, малювання персонажів і тематичні мовленнєві завдання.

Результати порівняльного етапу засвідчили високу ефективність казкотерапії. В експериментальній групі 30% дітей досягли високого рівня мовленнєвого розвитку, 60% – достатнього, і лише 10% залишились на середньому рівні. У контрольній групі змін майже не було: 60% – середній рівень, 40% – достатній, високого не досягнуто. Отримані результати свідчать, що цілеспрямоване застосування казкотерапії активізує мовленнєву діяльність, збагачує словник, покращує граматику, розвиває комунікативні та емоційно-виразні навички. Казкові сюжети створюють природні умови для мовлення, полегшуючи засвоєння матеріалу й корекцію труднощів.

Отже, результати використання методів казкотерапії для розвитку мовлення у дітей дошкільного віку підтверджують їхню ефективність як сучасного інноваційного підходу, що враховує індивідуальні особливості дітей, сприяє гармонійному розвитку їхнього мовлення та забезпечує вчасну корекцію мовленнєвих порушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщук А. Формування мовленнєвої особистості в дошкільному дитинстві. *Імідж сучасного педагога: Науково-практичний освітньо-популярний журнал*. 2010. № 6/7. С. 93-96.
2. Ашиток Н. І. Морально-ціннісний потенціал мовної картини світу в освітньому аспекті. *Людинознавчі студії: Зб. наук. праць Дрогобицького ДПУ імені І. Франка: Серія «Педагогіка»*. Дрогобич, 2010. Вип. 21. С. 76–86.
3. Баранова В. Взаємозв'язок мовленнєвої та образотворчої діяльності дітей у дошкільному навчальному закладі. *Вісник інституту розвитку дитини. Психологія: зб. наук. пр. Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Серія: Філософія. Педагогіка*. Київ, 2019. Вип. 24. С. 44-48.
4. Бишовець Т. І. Мовленнєві витинанки: вигадуюмо казку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 8. С. 20-23.
5. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку. Київ: «Генеза», 2014. 129 с.
6. Богуш А., Маліновська Н. Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку. Київ: Слово, 2022. 248 с.
7. Богуш А.М., Гавриш Н.В., Котик Т. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: підручник. Київ: «Слово», 2010. 304 с.
8. Борисенко О. М. Використання казки як засобу розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку: методичний посібник. Полтава: Карлівська РДА, 2016. 79 с.
9. Бредіхіна О. А. Казкотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку. Авторські психотерапевтичні казки: методичний посібник. Нетішин: Гроно, 2015. 85 с.
10. Бур'яновська Т. Розвиваємо зв'язне мовлення малюків. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 3. С. 24-29.
11. Бурчик О. В. Групова казкотерапія в особистісно-орієнтованому

вихованні дітей. *Вісник Житомирського державного ун-ту ім. Івана Франка*. 2005. № 25. С. 203-205.

12. Веракса О. Про користь чарівної казки: психоаналітичний підхід. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 10. С. 63-68.

13. Весела скарбничка дідуся Сміховика: літературно-художня збірка для читання дітям дошкільного віку / упор.: А. Богуш, І. Попова. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 272 с.

14. Герман Н. І., Горобець Т. В. Казкотерапія як один із методів практичної діяльності психолога: методичний посібник. Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2015. 142 с.

15. Горелова А. Формуємо зв'язне мовлення. *Дошкільне виховання*. 2016. №4. С.15-17.

16. Григорчук А., Власова Р. Виразне читання казок. *Початкова школа*. 2019. № 1. С. 24-31.

17. Грузинська І. М. Художньо-мовленнєва діяльність як засіб розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: зб. наук. пр. Серія 12: Психологічні науки*. Київ, 2016. № 3(48). С. 210-216.

18. Деркач О. О. Педагогіка творчості: Арт-терапія та казкотерапія на допомогу вчителю, вихователю, практичному психологу. Вінниця, 2003. 98 с.

19. Довженко Т.О. Роль ігор та ігрових прийомів в процесі формування лексики дітей з загальним недорозвиненням мовлення. *Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти* / За заг. ред. Ю.Д. Бойчука. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. С. 99-104.

20. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 423 с.

21. Єгорушкіна К. Творимо терапевтичну казку крок за кроком. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 2. С. 14-15.

22. Замелюк М. І., Міліщук С. О. Казкотерапія як психологічний метод у роботі з дітьми дошкільного віку. *Педагогіка формування творчої*

особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2019. № 63. Т. 1. С. 41-44.

23. Замелюк М.І. Казкотерапія як інноваційна здоров'язбережувальна технологія у просторі сучасного дошкільного закладу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Педагогічні науки».* Луцьк, 2017. № 2/35. С. 14–19.

24. Засєкіна Л. В. Вступ до психолінгвістики. Острого: «Острозька академія», 2016. 188 с.

25. Зданевич Л. Крутій К. Сторітеллінг: мистецтво розповідання, або як зацікавити й мотивувати дітей. *Дошкільне виховання.* 2017. № 7. С. 2-5.

26. Ільїна В. М. Особливості образного мовлення в дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання.* 2010. №3. С. 27-31.

27. Іщенко Л.В. Навчання дітей дошкільного віку рідної мови : навчальний посібник. Умань: ПП «Жовтий», 2013. 138 с.

28. Казкотерапія в роботі з дошкільниками /Упор. Шик Л. А., Гаркуша Г. В., Рудик О. А. 2019. URL : <https://vseosvita.ua/library/kazkoterapia-v-roboti-z-doskilnikami-172894.html> (дата звернення 21.09.2025).

29. Калмикова Л.О. Розвиток описового мовлення. Психолінгвістичний аналіз. *Дошкільне виховання.* 2016. №4. С. 19-28.

30. Кирилюк О. С. Універсалії культури і семіотика дискурсу : казка та обряд (2 вид.). Одеса: ЦГО НАНУ, 2015.

31. Колеснік К., Комарівська Н., Карук І., Пахальчук Н. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти.* Слов'янськ, 2022. Вип. 17 (2). С. 104-115.

32. Кондукова С.В., Шеремет М.К. Фізіологічні і психологічні передумови мовленнєвого розвитку в нормі та патології. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова.* Київ, 2014. № 27. С. 5-7.

33. Коновалова Л. М., Ласточкіна О. В. Казкотерапія як засіб корекції мовлення дітей дошкільного віку. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*

(14 квітня 2017 року, м. Суми). 2017. С. 28-31.

34. Котій Н. Розвиток українського мовлення дошкільників засобами народознавства. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. №12. С. 35-47.

35. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства. Київ: ВЦ «Академія», 2016. 424 с.

36. Крутій К. Л., Лопатинська Н. А., Маковецька Н. В. Вчимося мови та розмови. Українська разом з матусею. Запоріжжя : Просвіта, 2016. 142 с.

37. Ленів З. Корекція порушень усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку засобами арттерапії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. 21 с.

38. Лісневська Н. Казкотерапія як психотерапевтичний метод впливу на психічний стан дітей дошкільного віку. *Наукові записки БДПУ Серія: Педагогічні науки*. 2023. Вип. 3. С. 264-275.

39. Лопатинська Н.А. Системно-динамічна організація онтогенезу мовленнєвого розвитку. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) зб. наук. праць*. 2017. Вип. 9, у 2 т. Т. 1. С. 131-145.

40. Луцан Н. І. Теорія і практика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку в мовленнєво-ігровій діяльності. Дис ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Одеса: ПНПУ ім. К.Д. Ушинського, 2006. 190 с.

41. Макєєва І. П. Казка як засіб розвитку емоційної сфери у дошкільнят з порушеннями поведінки. *Дошкільна освіта*. 2016. № 1. С. 70–75.

42. Маргулян І. Казкотерапія для малят. *Психолог*. 2017. № 28. С. 23-24.

43. Мацюк З., Фенко М. Казкотерапія в системі мовленнєвого розвитку дошкільників. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2016. №3(1). С. 91-101.

44. Машовець М., Курнаухова А. Вплив казки на формування особистості дитини: моральний аспект. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 7. С. 20-24.

45. Міщук В. Терапевтична казка, як новітній об'єкт видавничого втілення. *Наукові записки. Серія «Поліграфія і видавнича справа» / за заг. ред. Д. І. Ступченко*. Львів: Українська академія друкарства, 2019. 248 с.

46. Онищенко І. Розвиток креативного мовлення дітей дошкільного віку. *Сучасне дошкілля: реалії та перспективи: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова*. Київ, 2018. С. 172-175.
47. Павелків Р. В. Вікова психологія. вид. 2-е, стер. Київ : «Кондор», 2015. 469 с.
48. Пасічник А., Белова В. Казка як засіб розвитку словесної творчості. *Дошкільне виховання*. 2009. № 10. С. 11-12.
49. Пентилюк М. І. Основні аспекти навчання рідної мови. *Початкова школа*. 2017. № 4. С. 23-27.
50. Піроженко Т. О., Карабаєва І. І., Ладивір С. О. Прийняття дитиною цінностей. Київ : «Слово», 2018. 240 с.
51. Полєвікова О. Б. Концептуальні підходи до мовної освіти й мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. *Наука і освіта*. Одеса, 2015. №6. С. 191-194.
52. Полковенко Т. В. Казкотерапія. Велика українська енциклопедія. 2018. URL : <https://vue.gov.ua/Казкотерапія#:~:text=Казкотерапія%20—%20метод%20психологічної%20корекції%20особистості,творів%3B%20один%20із%20видів%20бібліотерапії> (дата звернення 19.09.2025).
53. Попова І. Н. Діагностика розвитку образного мовлення старших дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 3. С. 22-28.
54. Прядун Т.М. Розвиток художньо-мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури: магістер. робота; наук. керівник В. Г. Бутенко. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2020. 93 с.
55. Рібцун Ю. В. У країні Веселкових звуків. Альбом учителя-логопеда. Харків: Видавнича група «Основа», 2020. Ч. 1. 96 с.; Ч. 2. 80 с.
56. Садова І. Казкотерапія – сучасний метод роботи з дітьми, які мають особливі потреби. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. № 11. С. 293-298.
57. Самошкіна Л.М., Яковенко В.С. Казка в роботі з дитячими психологічними проблемами: навч. посібник. Дніпро: РВВ ДНУ, 2017. 48 с.
58. Сарапулова Є. Складання розповідей у дитсадку і в школі.

Дошкільне виховання. 2011. № 10. С. 22-24.

59. Сухар В.Л. Розвиток мовлення. Конспекти комплексних занять. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 208 с.

60. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори : в 5 т. Київ, 1977. Т. 3. 668 с.

61. Тарасун В. В. Логодидактика: навч. посіб. для вищ. навч. закладів. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. 348 с.

62. Тесленко С. Формування моральної готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в школі засобами художньої літератури. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка»*, 2020. Том 4. №28. С. 141-146.

63. Трофименко Л. І. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку: монографія. Кіровоград: Імекс, 2014. 390 с.

64. Трофименко Л.І. Дослідження узагальнюючої функції мовлення у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення. *Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі*: наук.-метод. зб. Київ, 2016. Вип. 1. С. 168-172.

65. Тушинська О. Методика навчання дітей старшого дошкільного віку розповіді за серією сюжетних картин. *Сорок восьма всеукраїнська практично-пізнавальна інтернет-конференція «Наукове мислення»*. 2024. С. 267-269.

66. Українська мозаїка : книга для читання в дошкільному навчальному закладі і родинному колі / упор.: Н. І. Вакуленко, Л. В. Гураш, О. П. Долинна, О. В. Низьковська. Тернопіль: Мандрівець, 2019. 512 с.

67. Федорова М.А. Навчання дітей дошкільного віку складанню сюжетної розповіді. *Modern science: innovations and prospects. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference*. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2022. P. 274-280.

68. Хролець О. І. Використання потенціалу дитячої літератури у формуванні гуманістично-ціннісних орієнтацій дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і*

виховання в закладах освіти. 2011. № 2(45). С. 19–23.

69. Шкльода В.М. Розвиваємо мовлення дошкільників. *Мовленнєва веселка*. 2003. №17-18. С.1-12.

70. Barron F. Putting creativity to work / R. Sternberg, T. Tardif (eds.). *The nature of creativity*. Cambridge: Cambr. Press, 1988. P. 76-98.

71. Bettelheim B. Cudowne i pożyteczne. O znaczeniach i wartościach baśni. T. 1, tłum. D. Danek. Warszawa, 1985. 295 p.

72. Brett D. Annie Stories. Australia, 1986.

73. Guilford J.P. Creative talents: Their nature, uses and development. Buffalo, N.Y. Bearly Limited, 1986. 247p.

74. Molicka M. Bajki terapeutyczne. Poznan, 1999.

75. Taylor C.W. Various Approaches to and Definitions of Creativity. *The Nature of Creativity* / Sternberg R.J. (Ed.). Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1988. 421 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА ДЛЯ БАТЬКІВ

Шановні батьки! Просимо вас відповісти на запитання анкети, щоб допомогти нам краще зрозуміти рівень розвитку мовлення вашої дитини та за потреби надати необхідні рекомендації.

1. Загальна інформація про дитину

ПІБ дитини: _____

Дата народження: _____

Чи відвідує дитина дитячий садок? (так/ні)

Яка мова є основною у спілкуванні вдома? _____

2. Фонетико-фонематичний розвиток

1. Чи правильно дитина вимовляє всі звуки? (так/ні)

2. Які звуки даються їй важко? (наприклад, [р], [л], [ш], [ж], [ч])

3. Чи часто дитина замінює одні звуки іншими? (так/ні) Якщо так, то якими? _____

4. Чи є у дитини проблеми зі слуховим розрізненням схожих слів (наприклад, «сік» – «шик»)? (так/ні)

5. Чи зверталися ви до логопеда? (так/ні)

3. Лексичний розвиток

6. Чи легко дитина називає предмети, дії, ознаки? (так/ні)

7. Чи часто використовує слова-замінники («це», «той», «оце») замість точних назв? (так/ні)

8. Чи ставить дитина запитання про значення нових слів? (так/ні)

9. Чи любить слухати казки, історії? (так/ні)

4. Граматичний розвиток

10. Чи правильно дитина узгоджує слова у реченні (наприклад, «велика машина», а не «великий машина»)? (так/ні)

11. Чи правильно вживає відмінкові форми (наприклад, «немає ляльки», а не «немає лялька»)? (так/ні)

12. Чи правильно використовує часові форми дієслів? (так/ні) Якщо ні, то які помилки допускає? _____

5. Комунікативні навички

13. Чи легко дитина вступає в діалог з дорослими, іншими дітьми? (так/ні)

14. Чи вислуховує співрозмовника до кінця? (так/ні)

15. Чи розповідає про події дня, враження? (так/ні)

16. Чи використовує жести та міміку для доповнення мовлення? (так/ні)

6. Розвиток зв'язного мовлення

17. Чи може дитина переказати коротку казку або історію? (так/ні)

18. Чи правильно будує речення, чи не пропускає важливі слова? (так/ні)

19. Чи може описати малюнок, предмет, подію? (так/ні)

20. Чи користується складними реченнями, сполучниками? (так/ні)

Додаткові коментарі батьків:

Дякуємо за вашу участь!

Казки

Українська народна казка – Ріпка

Був собі дід Андрушка, а в нього баба Марушка, а в баби дочечка Мінка, а в дочки собачка Хвін-ка, а в собачки товаришка — киця Варварка, а в киці вихованка — мишка Сіроманкам

Раз весною взяв дід мотику, скопав у городі грядку велику, гною трохи наносив, грабелями підпушив, зробив пальцем дірку та й посадив ріпку.

Працював дід не марно: зійшла ріпка гарно. Щодень ішов дід у город, набравши води повен рот, свою ріпку поливав, їй до життя охоти Додавав.

Росла дідова ріпка, росла! Зразу така, як мишка, була, потім як кулак, потім як буряк, потім як два, а нарештії стала така, як дідова голова. Тішиться дід, аж не знає, де стати. «Час,— каже,— нашу ріпку рвати».

Пішов він на город – гуп, гуп! Узяв ріпку за зелений чуб; тягне руками, вперся ногами, мучився, потів увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе він бабу Марушку: «Ходи, бабусю, не лежи, мені ріпку вирвати поможи!»

Пішли вони на город — гуп, гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда за плече. Смикає дід ріпку за гичку, смикає баба діда за сорочку, працюють руками, упираються ногами — промучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень. .

Кличе баба дочку Мінку: «Ходи, доню, не біжи, нам ріпку вирвати поможи!»

Пішли вони на город — гуп, гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда за сорочку, дочка бабу за торочку — тягнуть руками, упираються ногами, промучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе дочка собачку Хвінку: «Ходи, Хвіночко, не біжи, нам ріпку вирвати поможи!»

Пішли вони на город — гуп, гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда за сорочку, дочка бабу за торочку, собачка дочку за спідничку — тягнуть руками, упираються ногами, промучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе собачка кицю Варварку: «Ходи, Варварко, не лежи, нам ріпку вирвати поможи!»

Пішли вони на город — гуп, гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда за сорочку, дочка бабу за то-рочку, собачка дочку за спідничку, киця собачку за хвостик. Тягнуть і руками, і зубами, упираються ногами; промучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе киця мишку Сіроманку: «Ходи, Сірочко, не біжи, нам ріпку вирвати поможи!»

Пішли вони на город — гуп, гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда за сорочку, дочка бабу за торочку, собачка дочку за спідничку, киця собачку за хвостик, мишка кицю за лапку — як потягли, як потягли, так і покотилися.

Упала ріпка на діда Андрушку, дід на бабу Марушку, баба на дочку Мінку, дочка на собачку Хвінку, собачка на кицю Варварку, а мишка — шусть у шпарку

Українська народна казка – Колобок

Були собі дід да баба та дожились уже до того, що й хліба нема. Дід і просить:

— Бабусю! Спекла б ти колобок!

— Та з чого ж я спечу, як і борошна нема?

— От, бабусю, піди в хижку та назмітай у засіку борошення, то й буде колобок.

Послухалась баба, пішла в хижку, назмітала в засіку борошення, витопила в печі, змісила гарненько борошно, спекла колобок та й поклала

на вікні, щоб простигав.

А він лежав, лежав на вікні, а тоді з вікна на призьбу, а з призьби на землю в двір, а з двору за ворота та й побіг покотився дорогою.

Біжить та й біжить дорогою, коли це назустріч йому зайчик.

— Колобок, колобок, я тебе з'їм!

— Не їж мене, зайчику-лапанчику, я тобі пісеньки заспіваю:

— Ану заспівай!

— Я по засіку метений,

Я із борошна спечений,—

Я від баби втік,

Я від діда втік,

То й від тебе втечу!

Та й побіг знову. Біжить та й біжить... Перестріває його вовк:

— Колобок, колобок, я тебе з'їм!

— Не їж мене, вовчику-братику, я тобі пісеньки заспіваю.

— Ану заспівай!

— Я по засіку метений,

Я із борошна спечений,—

Я від баби втік,

Я від діда втік,

Я від зайця втік,

То й від тебе втечу!

Та й побіг... Аж іде ведмідь.

— Колобок, колобок, я тебе з'їм!

— Не їж мене, ведмедику, я тобі пісеньки заспіваю.

— Ану заспівай!

— Я по засіку метений,

Я із борошна спечений,—

Я від баби втік,

Я від діда втік,

Я від зайця втік,
 Я від вовка втік,
 То й від тебе втечу!
 Та й побіг. Біжить та й біжить дорогою... Стрічається з лисичкою:
 — Колобок, колобок, я тебе з'їм!
 — Не їж мене, лисичко-сестричко, я тобі пісеньки заспіваю.
 — Ану заспівай!
 — Я по засіку метений,
 Я із борошна спечений,—
 Я від баби втік,
 Я від діда втік,
 Я від зайця втік,
 Я від вовка втік,
 Від ведмедя втік,
 То й від тебе втечу!
 — Ну й пісня ж гарна! — каже лисичка.— От тільки я недочую трохи. Заспівай-бо ще раз та сідай до мене на язик, щоб чутише було.
 Колобок скочив їй на язик та й почав співати:
 — Я по засіку метений...
 А лисичка — гам його! Та й з'їла!

Казка про котика та півника – Українська народна казка

Був собі котик та півник і були вони у великій приязні. Котик, було, у скрипочку грає, а півник тільки співає. Котик, було, йде їсти добувати, а півник вдома сидить та хати глядить, То котик, було, йдучи, наказує:

- Ти ж тут нікого не пускай та й сам не виходь, хоч би хто й кликав.
- Добре, добре, – каже півник; засуне хату та й сидить, аж поки котик вернеться.

Навідала півника лисиця та й надумала його підманити. Підійде під віконце, як котика нема вдома, та й промовляє:

– Ходи, ходи, півнику, до мене: що у мене золота пшениця, медяна водиця.

А півник їй:

– То-ток, то-ток, не велів коток!

Бачить лисиця, що так не бере, прийшла раз уночі, насипала півникові попід вікном золотої пшениці, а сама засіла за кущем. Тільки що котик вийшов по здобич, а півник одсунув кватирку та й виглядає. Бачить: нікого нема, тільки пшеничка попід вікном розсипана. Понадився півник:

– Піду-но я трошки поклюю, нікого нема, ніхто мене не побачить, то й котикові не скаже.

Тільки півник за поріг, а лиска за нього та й помчала до своєї хати. А він кричить:

– Котику-братику, несе мене лиска по каменю-мосту на своєму хвосту. Порятуй мене!

Котик поки почув, поки завернув (далеко був), то вже й опізнився лиску догнати.

Біг-біг, не здогнав, вернувся додому та й плаче, а далі надумався, узяв скрипку, писану торбу та й пішов до лисиччиної хатки.

А в лисиці було чотири дочки та один син. То стара лисиця на влови пішла, а дітям наказала півника глядіти та окріп гріти.

– Глядіть же, – наказала, – нікого не пускайте.

Та й пішла.

А котик підійшов під вікно та й заграв, ще й приспівує:

– Ой у лиски, в лиски новий двір та чотири дочки на вибір, п'ятий синко, ще й Пилипко. Вийди, лисе, подивися, чи хороше граю!

От найстарша лисичівна не стерпіла та й каже до менших:

– Ви тут посидьте, а я піду подивлюся, що воно там так хороше грає?

Тільки що вийшла, а котик її цок у лобок та в торбу. А сам знов грає:

– Ой у лиски, в лиски новий двір та чотири дочки на вибір, п'ятий синко, ще й Пилипко. Вийди, лисе, подивися,
чи добре граю.

Не втерпіла й друга лисичівна та й собі вийшла, а він і ту – цок у лобок та в торбу та й знов приспівує:

– Ой у лиски, в лиски новий двір та чотири дочки на вибір, п'ятий синко, ще й Пилипко. Вийди, лисе, подивися,
чи добре граю.

Так усіх чотирьох виманив. А синко Пилипко жде-пожде сестричок – не вертаються.

– Піду, – каже, – позаганяю, а то мати прийде, битиме.

Та й пішов з хати. От котик і його цок у лобок та в торбу. А потім почепив торбу на сухій вербі, сам у хату, знайшов півника, розв'язав: взяли вони удвох усю лисиччину страву, поїли, горщика з окропом вивернули, горш-ки-миски побили, а самі втекли додому.

Та вже потім півник довіку слухав котика.

Коза-Дереза (Олена Пчілка)

Був собі дід та баба, і було в їх двоє дітей, син і доня. От дід купив собі на ярмарку три кози, каже: «Єсть у мене кому пасти!»

Посила ж дід синка кіз пасти та й наказує: «Гляди ж ти мені, добре паси! Бо як будуть кози не пасені, то погано тобі буде!»

Хлопчик погнав кіз на хорошу травицю, пас, пас тих кіз якнайкраще! Увечері погнав їх до двора.

Дід вийшов назустріч, став на воротях у червоних чоботях і питається:

– Кози мої любі, кози мої милі! Чи ви пили чи ви їли?

А кози йому одказують:

– Ні, дідусю, не пили, не їли!

Бігли через місточок,

Ухопили кленовий листочок,

Бігли через гребельку,

Ухопили водиці крапельку.

Тільки ми пили і їли!

Розгнівався тоді на хлопця дід і на покуту[1] підвернув його під корито.

Другого дня посила дід дочку та й знов наказує, щоб добре напасла кіз, бо як не напасе, то і їй покута буде!

Погнала дівчина кіз: пасла, пасла і на луці, й під ліском, напасла добре й жене ввечері кіз додому.

А дід знов вийшов назустріч, став на воротях у червоних чоботях та й питає:

– Кози мої любі, кози мої милі! Чи ви пили, чи ви їли?

А кози йому одказують:

– Ні, дідусю, не пили, не їли,

Бігли через місточок,

Ухопили кленовий листочок,

Бігли через гребельку,

Ухопили водиці крапельку,

Тільки ми пили і їли!

Розгнівався дід на дочку, – підвернув її під корито.

Другого дня посилає вже бабу.

– Іди ти, може, вже ти напасеш як слід!

Погнала баба кіз: пасла, пасла на самім кращім пастівні. Увечері жене додому.

Знов вийшов дід, знов попитав, знов кози сказали: – Ні, дідусю, не пили й не їли!

Підвернув дід і бабу під корито.

Та й погнав кіз уже сам. Пас, пас їх уже де сам знав, а надвечір погнав

додому та забіг попереду, став на воротях у червоних чоботях і пита:

– Кози мої любі, кози мої милі! Чи ви пили, чи ви їли?

А кози й йому брешуть те саме:

– Ні, дідусю, не пили, не їли!

От тоді побачив дід, що кози все брешуть, повипускав бабу, сина й дочку з-під корита, а на кіз розсердився так, що заходився всіх їх різать. Зарізав одну козу, зарізав другу, а третю тільки що почав різать, вже й півбока облупив, а вона вирвалася і втекла!

Утекла та коза та й заховалась у лисиччиній хатці.

Прибігла лисичка з ловів до своєї хатки, коли чує – щось у її хатці товчється. Вона й пита:

– Хто, хто в лисиччиній хатці?

А коза їй відповідає:

– Я, коза-дереза,

Півбока луплена,

За три копи куплена,

Тупу-тупу ногами,

Сколю тебе рогами,

Лапками затопчу,

Ріжками загребу,

Хвостиком замету,

Гам тебе – з'їм!

Злякалась лисичка, втекла геть; сіла під ліском та й плаче.

Іде ведмедик та й пита її:

– Чого се ти, лисичко, плачеш?

– Як же мені не плакати, – каже лисичка, – коли в мою хатку щось убралось, таке страшне, що хоче мене з'їсти!

– Не плач, лисичко, я його вижену! – каже ведмідь.

Пішов. Підступив до хатки та й пита:

– Хто, хто в лисиччиній хатці?

А коза йому те саме:

– Я, коза-дереза,
Півбока луплена,
За три копи куплена,
Тупу-тупу ногами,
Сколю тебе рогами,
Лапками затопчу,
Ріжками загребу,
Хвостиком замету,
Гам тебе – з'їм!

Злякався й ведмедик, утік...

Знов сидить лисичка й плаче. Іде вовк, побачив лисичку та й каже:

– Здорова була, лисичко-сестричко! А чого се ти плачеш?
– Як же мені не плакати, коли в мою хатку отаке й таке вбралося!
– Не журися, лисичко-сестричко,– каже вовк,– ось я його вижену!

Коли й вовчика так само злякала коза,– втік і вовчик.

Біжить зайчик, угледів лисичку та й гукає:

– Добридень вам, тіточко! Чого се ви плачете?

Лисичка й йому розказала про своє лихо.

– Не журіться, тіточко,– каже зайчик,– ось я піду того ворога вижену!

– Ой, зайчику,– каже лисичка.– Куди тобі? Не такі були, як ти, та й ті не могли нічого зробити, то де вже тобі вигнати!

– Ні, вижену! Ось побачите, тіточко,– каже зайчик.

Коли як постукав лапкою в двері, та як озвалась до його коза-дереза, як гукнула: «Гам тебе – з'їм!» – то зайчик страшенно злякався та й побіг од хатки, тільки ніжками замелькав!..

Знов лисичка плаче – ніхто її не порятує!..

Коли се лізе стежечкою рак. Побачив лисичку й теж питає, чого вона плаче. Розказала й йому лисичка, що отаке й таке горенько!

– Не журись,– каже рак.– Ось як його вижену!

А лисичка тільки головою покивала: «Де вже,— думає,— рак вижене! Коли ведмідь та вовк бралися — й то не вигнали, а то б то таке мале, незначне вигнало!»

Коли рак як поліз, як поліз, доліз до лисиччиної хатки та й питає:

— Хто, хто в лисиччиній хаті?

Коза й йому те саме:

— Я, коза-дереза,

Півбока луплена,

За три копи куплена.

Тупу-тупу ногами,

Сколю тебе рогами,

Лапками затопчу,

Ріжками загребу,

Хвостиком замету,

Гам тебе — з'їм!

А рак на теє одмовляє:

— А я рак-неборак.

Ущипну, буде знак!

Та по тій мові, зовсім не злякавшись, лізе, лізе до кози. Коза скочила на лавку — і рак поліз на лавку; коза на піч, і він на піч; та як ущипне козу саме за той луплений бік,— коза тоді мерщій утікати з хатки! Побігла, куди видно!

Тоді рак і каже до лисички:

— А бачиш, я тобі вигнав те «страшидло»! Іди й живи здорова в своїй хатці.

Лисичка йому й одказує:

— Ой, спасибі ж тобі, рачку-неборачку, що ти мене з біди визволив!

Та подивилась на рака, подумала-подумала й каже:

— Як же мені тобі віддячити, мій голубоньку? Хіба ось що: дай я тебе скупаю, бо ти такий чорний, брудний!.. Ось пожди, я тобі літепла на купіль зогрію!

Та взяла розпалила в печі, нагріла окропу і вкинула туди рака: він там і зварився. Лисичка тоді його з'їла. Отак віддячила!..

Се вам казочка, а мені бубликів в'язочка, вам — колосок, а мені — грошей мішок!

Українська народна казка – Рукавичка

Ішов дід лісом, а за ним бігла собачка, та й загубив дід рукавичку.

От біжить мишка, улізла в ту рукавичку та й каже:

— Тут я буду жити!

Коли це жабка плигає та й питає:

— А хто-хто в цій рукавичці?

— Мишка-шкряботушка. А ти хто?

— Жабка-скрекотушка. Пусти й мене!

От уже їх двоє. Коли біжить зайчик. Прибіг до рукавички та й питає:

— А хто-хто в цій рукавичці?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка. А ти хто?

— А я зайчик-побігайчик. Пустіть і мене!

— Іди!

От уже їх троє.

Коли це біжить лисичка — та до рукавички:

— А хто-хто в цій рукавичці живе?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка та зайчик-побігайчик. А ти хто?

— Та я лисичка-сестричка. Пустіть і мене!

— Та йди!

Ото вже їх четверо сидить. Аж суне вовчик — та й собі до рукавички, питається:

— А хто-хто в цій рукавичці живе?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігачик та лисичка-сестричка. А ти хто?

— Та я вовчик-братик. Пустіть і мене!

— Та вже йди!

Уліз і той. Уже їх п'ятеро.

Де не взявся — біжить кабан.

— Хро-хро-хро! А хто-хто в цій рукавичці живе?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігачик, лисичка-сестричка та вовчик-братик. А ти хто?

— Хро-хро-хро! А я кабан-іклан. Пустіть і мене!

— Оце лихо! Хто не набреде — та все в рукавичку! Куди ж ти тут улізеш?

— Та вже влізу,— пустіть!

— Та що вже з тобою робити,— йди!

Уліз і той. Уже їх шестеро, уже так їм тісно, що й нікуди. Коли це тріщать куці, вилазить ведмідь — та й собі до рукавички, реве й питається:

— А хто-хто в цій рукавичці живе?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігачик, лисичка-сестричка, вовчик-братик та кабан-іклан. А ти хто?

— Гу-гу-гу! Як вас багато! А я ведмідь-набрідь. Пустіть і мене!

— Куди ми тебе пустимо, коли й так тісно?

— Та якось будемо.

— Та вже йди, тільки скраєчку! Уліз і ведмідь, — семеро стало.

Та так вже тісно, що рукавичка ось-ось розірветься.

Коли це дід оглядівся,— нема рукавички. Він тоді назад — шукати її, а собачка попереду побігла. Бігла-бігла, бачить — лежить рукавичка і ворухиться. Собачка тоді: «Гав-гав-гав!»

Вони як злякаються, як вирвуться з рукавички,— так усі й порозбігалися лісом.

Прийшов дід та й забрав рукавичку.

Ілюстрації до казок для малювання

Колобок

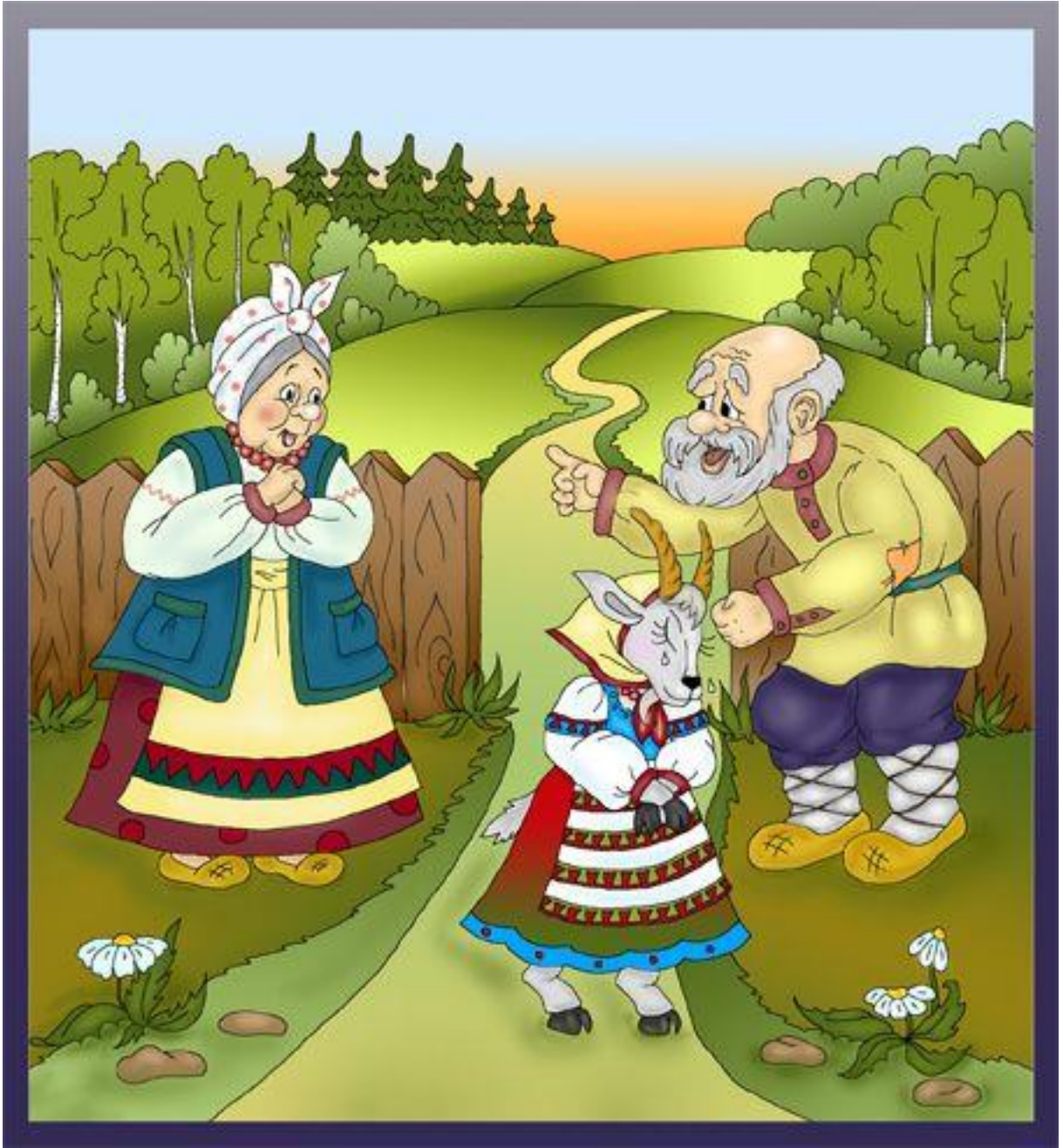

Рукавичка

Коза-дереза

Ріпка

